

Price \$3.00

Ціна 3.00 дол.

НОВІ ДНІ

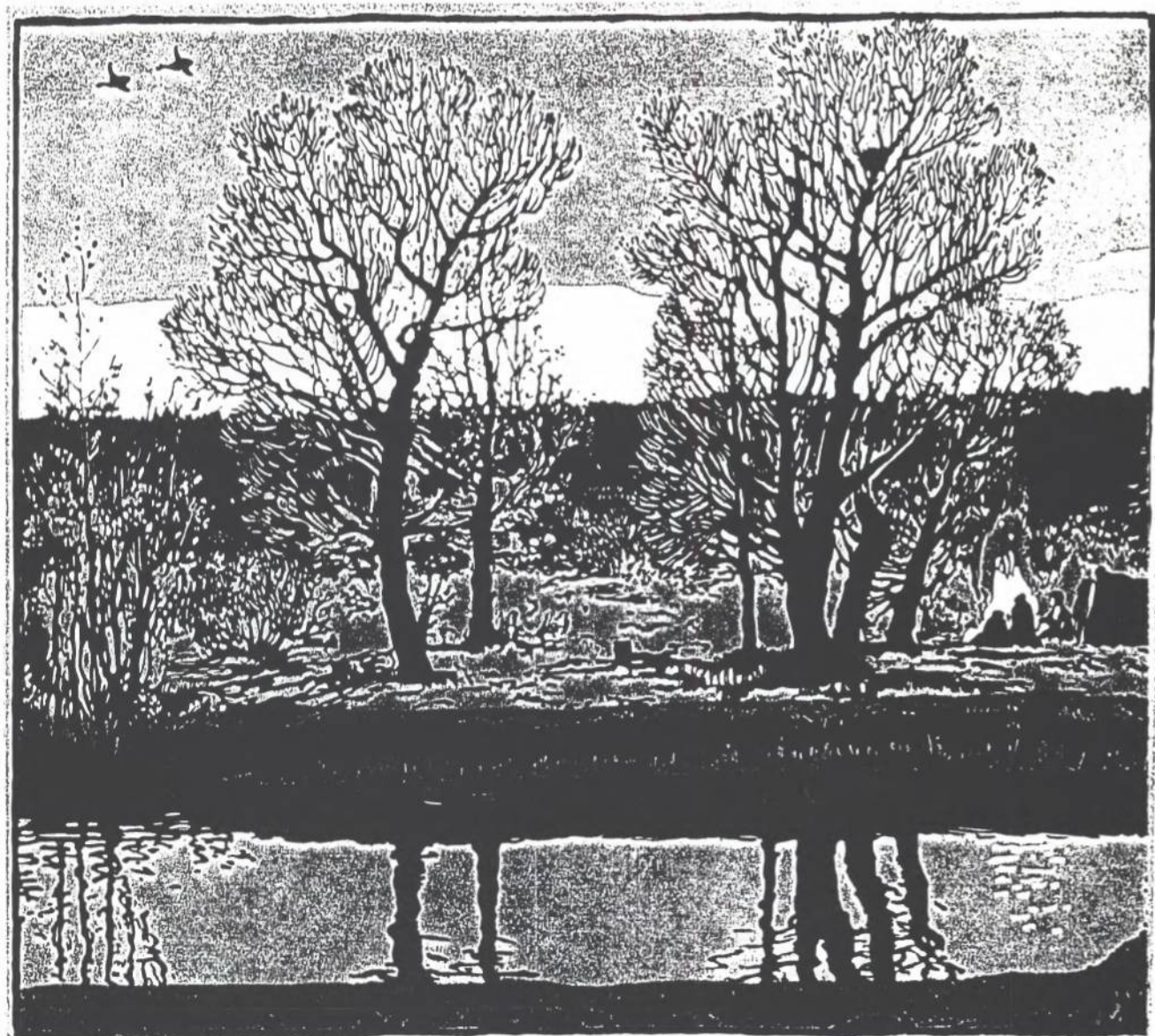
• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XLIV

ЖОВТЕНЬ - 1993 - OCTOBER

No. 523

NOVI DNI

A Ukrainian Monthly published
every month except August by
the Nowi Dni Co. Ltd. in
Toronto, Ont., Canada

Адреса "Нових Днів":

NOWI DNI

**P.O. Box 400, Stn ~D~
TORONTO, ONT., CANADA
M6P 3J9**

Publications Mail Registration Number 1668

International Standard Serial Number

ISSN 0048-1017

Editor-in-Chief: M. Dalney

Business & Advertising manager:

A. Horhota

1 YEAR SUBSCRIPTION -

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

CANADA: \$30.00

U.S.A.: \$30.00 US

АВСТРАЛІЯ: \$38.00 австралійських

ІНШІ КРАЇНИ

\$30.00 American or equivalent

Авіапоштою - \$70.00 (в Австралії \$85.00)

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

ALBERTA - АЛЬБЕРТА:

E. Krasnoshtan

4510 - 106 St., #208

Edmonton, Alberta T6H 4X2

Tel.: 437-7098

AUSTRALIA - АВСТРАЛІЯ:

F. Habelko

61 Lawson Ave.

Frankston 3199, VIC. Australia

Tel.: 03-783 7782

M. Waksutenko

28 Alguna Cres.

Rostevor, S.A. 5073

GR. BRITAIN - ВЕЛ. БРИТАНІЯ:

Mr. Ivan Dolhopiat

6 Nemoure Rd.

London, W3 6NZ England

diasporiana.org.ua

Засновник і редактор 1950-1969 П.К. Волиняк

Видає Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

Мар'ян Дальний - головний редактор

Адміністратор і Оголошення - Ада Горгота

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Лесь Кондратенко -- ВІД КИММЕРІЙЦІВ І ДО НИНИ (<i>поезії</i>)	1
Анатолій Самойленко -- РОКИ МОЇ... (<i>поезії</i>)	2
Яніна Сулковська -- ОЛЯ І ГАНКА	3
Тамара Тарнавська -- НАСТАВ ЧАС ПОДБАТИ ПРО СВЯТИНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	7
Томас М. Приймак -- ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В УНІВЕРСИТЕТАХ КАНАДИ	12
Олександра Копач -- ПОЕТ ДАЛЕКИХ ГОРИЗОНТІВ	15
Василь Сокіл -- СЛОВО ПРО ТАТКА	16
Сергій Головатий -- УКРАЇНА БУДЕ ДОВГО В БОЛОТІ	19
Олександра Ковальова -- НАМ ГОРНУТИ ЦЮ ХВИЛЮ	20
Лєся Богуславець -- БЕЙДЖІНГ	21
Володимир Жила -- КНИГА, ЯКУ ВРУЧЕНО ПРЕЗИДЕНТОВІ	24
Михайло Лоза -- НАРОДНЕ ЗДОРОВ'Я	27
І.Д.В. -- ВИБРАНЕ ПРОТОПРЕСВ. СТЕПАНА ЯРМУСЯ	29
Вєніямин Еппель -- ВІСТІ ЗІ ЛЬВОВА	29
Юрій Мошинський -- АРАБСЬКЕ МИСТЕЦТВО	30
В. Шевченко, Ю. Пригорницький, Й. Боднар, В. Еппель -- ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	31
Вєніямин Еппель -- ГАННА ЧЕРІНЬ У КИЄВІ	32
ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ	33

З прикрістю подаємо до відома передплатникам, що журнал
"НОВІ ДНІ" за місяць вересень десь "загубився" на пошті.
Все ж таки, сподіваємося, що журнал віднайдуть і бодай
запізнено розішлють всім передплатникам.

Просимо вибачити за цю неприємну і небувалу пригоду.

Адміністрація і Редакція

На першій стор. обкладинки: Валентин Литвиненко. "Мисливська лірика". Ліногравюра. 1951 р.

● Передруки і переклади дозволені за поданням джерела. ● Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції. ● Незамовлених матеріалів редакція не повертає. ● Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти мову та скорочувати надіслані матеріали.

Література, мистецтво, наука, суспільне життя

Лесь КОНДРАТЕНКО

ВІД КІММЕРІЙЦІВ І ДО НИНИ...

***

У руслі сивої ріки
Сплива віків відбиток слави
Розвіяної в пил держави.
Хвилі ріки то лиш вершки --
Там в глибині течуть віки
І кров жертвовної відправи.

Пливе історія сама,
Виносячи на берег в піні
Безликий очманілій зміні
Слова святі. Та все дарма,
Вже відчуття часу нема,
Духовні втрачені святині...

Отак по берегах Дніпра
Лежать античності округи
З тавром нестерпної наруги,
Небагатьох пече жура --
Тиняються, немов мара
Цивілізовані злодюги.

Дай Боже віри у народ
Що прийде час його прозоріння
Й трухляве сточене насіння
Ще дасть ростки. І верховод
Під стягом скреснутих свобод
Нас виведе із омертвіння.

9 X 1987 р.

***

Находжусь я зі всім народом
На самім нижчому щаблі.
Ми виглядаєм антиподом
На предківській своїй землі.

Брати тут правлять зверхзлосливо
І знають що мені робить
Кому вклонятись похливно
Чи зовсім вмерти, а чи жити?

Брати печерні, полуночні
Вбивають нам свою мораль
Навіть сказати неправомочні
Ми про свою гірку печаль.

Повинні ми ще й зуби скалити
Зображуючи благодать
Москви паскудство гучно славить
Переборовши щем проклять.

12 XI 1987 р.

***

На біль душі приходить тиша
Із чемністю. Завжди мовчить,
Хоч неспокійно й часто дише
Від болю тиша не кричить.

Наче позбавлена емоцій
Має нескінченість часу
Тримається своїх позицій,
Чекає в задумі грозу.

Забальзамує тиша смутком
Душу пошарпану життям,
Напоїть невеселим трунком,
Розгладить рубцюватий шрам.

Розіжме спазму біля горла,
Дасть волю почуттям слабим,
Теплом ізійде благотворним
Й застеле очі, наче дим.

18 XII 1983 р.

***

Тисячолітній поступ наш
Коріння й дух у нас глибинні
Свідомий історичний стаж --
Від киммерійців і до нині!

Нестримні скити ми в бою
Й слов'янські анти ми по крові.
За Русь стояли ми свою
Й за Україну встать готові.

Давно наш на планеті слід,
Вросли ми в землю мозолями
Не раз ми дивували світ
З Дніпра своїми мудрецами.

Та тільки згоди в нас нема,
Бо кожен має свою вдачу,
Тому недоля нас трима
Другим народам у придачу.

Коли ж нас поєднає час,
А думка наша стане спільна
Наступить згода серед нас,
То й Україна буде вільна.

7 I 1984 р.

***

Ми в вік живем коли незгоди
Порили землю, наче кріт,

Коли за потяг до свободи
Ховають за колючий дріт.

Коли знервована планета
Жде від державних діячів
Не розчепірені лабети --
На слово правди сурмачів.

Коли зросла відчутність стреса
Добро і зло членує світ,
Коли історії колеса
Пререросли в ракетний слід.

В цей час страшнющої доби
В час ненависти до людини
Зумій уникнути злоби
Розплавивши в душі льодину.

23 X 1984 р.

*Лесь Кондратенко живе й працює в м. Дніпропетровську.
Скільки нам відомо, досі ніде не друкувався, хоч його вірші ак-
туальні і нині. -- Ред.*

А.П. САМОЙЛЕНКО

РОКИ МОЇ...

О, дні мої, Чорнобилем помічені,
Тавром смертельним "РАДІОНУКЛІД",
Чи довго будем безвістю пригнічені,
Куди веде нас стронцієвий слід?
Озвіться сріблом пісні солов'їної,
Дитячим сміхом серце сполошить,
Зачервонійте красною калиною,
Веселкою в майбутнє поспішіть,
Лунайте громом над Дніпром і Прип'яттю,
Пливить весняним криком журавля,
До сонця линьте молодію пристрасною,
Врожаєм щедрим обніміть поля.
Роки мої Чорнобилем помічені,
Тавром смертельним "РАДІОНУКЛІД",
Ми "альфою" і "бетою" повинчані
Долати з часом стронцієвий слід.

Листопад, 1991 р., м. Київ

ЧУМАЦЬКИЙ ШЛЯХ

Чумацький шлях... Світи мої, світи,
Дідів і прадідів такі солоні долі.
Мені б той шлях неспізнаний пройти,
Гіркот життєвих скуштувати доволі.
У Всесвіту незміряних степах
І мудрости, і силюньки придбати,
Навчитися бороти власний страх,
Сміливість, як і мужність, шанувати.
А ще: вогнем вечірньої зорі
На тім шляху, не гаснучи, горіти,
Щоб з вишини до юних яворів
Щоночі, як до рідних, гомоніти.
Чумацький шлях... Несходжені світи,
Дідів і прадідів такі солоні долі.
Й мені тебе, неспізнаний, пройти
І залишитись на космічній полі.

НАЛИВАЙКОВА КРИНИЦЯ

На долоні широкого поля,
Там, де вітер стрічає вербицю,
Народила на щастя всім доля
Синьооку, як небо, криницю.
В ній купалися зорі іскристі,
Плюскотіли кудлаті тумани,
Брала воду калина в намисті
І втамовував спрагу морянин*.
Під чарівність джерельних акордів
Вчивсь співати малий соловейко.
Тут знімав перевтому походів
Волелюбний козак Наливайко.
А коли над долонею поля
Вирувала смертельна стихія --
Захищала заступниця -- доля
Синьооку від рук лиходія.
І сьогодні вона зустрічає,
Наливайкова рідна криниця,
І, як мати, завжди промовляє:
-- Випий, синку, з дороги водиці.

* Морянин -- житель села Моринці (Черкащина)

БІЛЬ

Іду стежиною. Все рідне і знайоме
Мені назустріч радо поспіша,
Тривожить серце кожен крок додому,
Хвилюється розчулена душа.

Біжу стежиною до батьківської хати
На дужих крилах радісних надій,
Що через хвилюк стріне рідна мати,
Назустріч вийде сивий батько мій.

Лечу стежиною... І раптом все скінчилось...
Велике місто з ранком гомонить...
Душа збагнула: це тобі приснилось,
А серце стукає: болить, болить, болить...

Лютий, 1991 р.

***

Кому молитися -- не знаю
Кому читати "Отче наш...",
Щоб накінець у ріднім краї
Скінчивсь страшний розгардіяш.
Кому поклонити відбивати,
Кому вогнем свічок палатъ,
Щоб Храм Життя не зруйнувати
І приходжан з колін підняти.
Кому піднести день грядущий,
Кому віддати своє буття,
Щоб кожен в ріднім краї суций
Не знав гіркоти каяття.

*Анатолій Павлович Самойленко народився в селі Мо-
ринці (батьківщина Шевченка) в сім'ї хліборобів. Працював робіт-
ником, згодом здобув вищу освіту. За фахом інженер-електроме-
ханік. Має публікації в багатьох українських часописах. Невдовзі
має вийти з друку поетична збірка "Моринська криниця". На
деякі вірші написана музика композитором Людмилою Височин-
ською ("Сонце", "Кувала зозуля...", "Скажіть, троянди..." та
інші). Живе в Києві.*

ОЛЯ І ГАНКА

Наступного дня, зразу ж після переміщення в іншу камеру, з самого ранку груба безцеремонна пані Гелена гукнула:

-- Гей там, коло параші, як спалося? А водоспад чутно було вночі? -- і заспівала храпливим голосом:

*"...i szumi, szumi woda
i pŕynie sobie w dal..."*

Сидяча зразу біля дверей, тобто біля параші, підібравши під себе "тілогрійку", звернулася убік пані Гелени і її смугляве лице роз'яснив широкий усміх.

-- А правда... "szumi, szumi woda". Ето ничего, ето дожджик.

Жінки засміялися й повернули голови вбік незнайомої, яка тут же здобула собі симпатію камери саме тією широкою усмішкою і польськими словами. Всіх здивувало її лице, спалене сонцем і вітрами. Жінкам з блідими обличчями, майже прозорими, вона здавалася пришельцем з іншого світу.

Почали випитувати її -- хто вона, як довго вже у в'язниці. Виявилось, що вона за походженням литовка, проте виховувалася в Ленінграді. А сидить? О, давно, дуже давно. Тепер привезли її з табору праці, працювала на полі. Пощо її сюди привезли? -- не знає. Може на нове слідство, може повезуть в інший табір. Харківська в'язниця в той час була пересильною, була етапом для різних ешелонів з в'язнями. Зввічливості не питали її за що вона сидить, як довго ще сидітиме. А звати її -- просто Маруся.

Після обіду, коли зайшов якийсь начальник і запитав хто староста камери? -- одна з жінок показала на неї. Всі погодились на це з охотою.

Маруся була справедлива, вміла добре організувати розподіл супу й хліба, а бандиток й всяке жульіо тримала коротко. Зі стражею теж радила собі, знала як до них підійти. Камера звала її просто Маруся-литовка.

Щоб порадити собі з камерою, потрібний був великий досвід. В ній було скупчено кількасот жінок, тіснота просто неуявна. Коли до камери увібгали групу польок, здавалося, що ніде й голці впасти, а тим часом після них ще ввіпхнули до нас кількадесят жінок. Найгірше було тим останнім, котрі вимушені лежати біля дверей, коло самої параші, а цілу ніч хтось по них мусить ходити, а "водоспад" шумить і розприскується.

В камері були різні люди -- польки, румунки, українки, білоруски, росіянки, були теж лотишки й естонки, ну й згадана вже литовка. Більшість, це були політичні, але не бракувало й "бытовиков" -- злочинного елементу.

Спати в такій тісноті -- просто мука! В камері ледь можна було сісти, а спати треба було на зміну на підлозі, або "на валета", і то вельми коротко, вміщаючи ноги на раменах і голові товаришки.

Тіснота й атмосфера пересильної тюрми мала й свої добрі сторони. Наглядачі не цікавилися нами, а може й не мали змоги контролювати того, що діється в камері. Тож група зжитих з собою польок зразу ж наступного дня взялася до продовжування дискусій і літературних вечірок, перерваних переміщенням до в'язниці в Харкові. Так ось, Янка виголошувала безжодних нотаток працю Карелла -- "Людина -- істота незнана", Ганка й Дзюня, провоковані пані Черкас-Ходоровською, вели нескінченні гарячі дискусії на тему "Міцкевич і Словацький", "тітка Бандзюхова", обдарована феноменальною пам'яттю, оповідала розділ за розділом "Вогнем і мечем" Сенкевича.

Ніхто їм у цьому не перешкоджав. Жінки жили своїми справами у своїх гуртках. В камері шуміло, як у вулику, сотні голосів гомоніли на свій лад. Українки з Польщі, що сиділи недалеко в правому кутку під вікном, під час тих наших диспутів здебільша мовчали, здавалося були байдужими, проте в напруженні їхніх плечей можна було відчутти сконцентровану увагу.

Якогось дня увечері в групі польок котрась з молодих кинула пропозицію влаштувати вечір поезії. Радилися потихеньку, шукали в пам'яті, називали різні вірші. Юлька Косовська знає напам'ять "Польонеза" з Пана Тадеуша. Дзюня пам'ятає, хоч з невеликими прогалинами, "Розповідь Соболєвського" з "Дідів". Пані Маженка висловлює сумнів в доцільності вечора поезії, мовляв, було ж багато прикрощів, коли Дзюня читала вголос молитву. Ну й що? Дзюня зовсім цим не перейнялася, вона й надалі читає вголос щоденну молитву, а камера повторює за нею. Отже говоритиме "Соболєвського"!

Ірка відважується: хоч в неї від декількох днів гарячка, вона, потираючи сухі руки, з рум'янцем на лиці гаряче говорить про вірш, який вона любить. Вона знає, що будуть спротиви. Цей вірш мало хто розуміє, і цю справу теж. Вірш Юзефа Лободовського "Рік 1920". Ірка пояснює, що саме тепер минає двадцять один рік, як війська Пiлсудського і Петлюри займали Київ. Треба про це пригадати. І тільки подумати, що саме тепер, так польки, як і українки сидять у в'язниці замкнені спільним ворогом. Адже це пригадання може переламати недовіру, зменшити рани.

-- Панно Ірко! Чи панна збожеволіла? -- гукнула раптово пані Броня. -- Переламати недовіру! Це пуста! Ті українки, коли б могли, вони б нас тут з приємністю порізали.

-- Ну, цього вже забагато, -- обрушилася пані Маженка, -- вони на слідстві натерпілися може більше за нас, і тепер, мабуть, добре розуміють -- хто їх ворог...

-- Правда, їм дісталось за своє, -- кинула слово пані Стася, -- та їхня мала Оля деякий час була в нашій камері. Як взяли її на слідство, то аж по трьох днях вернулася. Увіпхнули її крізь двері в камеру, вона

зробила крок і впала. Ми її відливали. Все її тіло було у синяках, в ранах. Це був жах! І говорять, що вона нікого не виказала. Але добре їм так! -- розізлилася раптом -- чому вони вірять німцям, чому займаються політикою...

-- Ось і бачиш, -- почала тихенько пані Маженка тлумачити -- кий у мурашник! Може вийти з цього авантюра. Сидимо тут як оселедці в бочці... Коли б ще самі політичні, а то й крадійки, і бандитки. Сидять тут теж росіянки і біс знає ще хто...

-- А мені здається, що Ірка має рацію, -- якось несподівано відізвалася Ганка.

Їй було всього шістнадцять років, і як Оля у гурті українок, так вона серед польок була улюбленицею. Ганка була вихованкою Кременецького ліцею, так як і Ірка, яку вельми шанувала як старшу товаришку -- свій ідеал. Ірку знала зі шкільних організацій, читала її статті в "Нашому видноколі", а потім, коли Ірка почала студіювати, зустрічалася з нею часто влітку, під час вакацій, при нагоді якихось громадських заходів чи зборів, читала також в часописі колишніх вихованок Ліцею, що його редагувала Ірка.

Ганка, як і Ірка кілька років тому, бігала з гуртом молоді по навколишніх селах, відвідувала там людей. Теж як і Ірка колись, Ганка довгі години сиділа в бібліотеці Ліцею, читаючи статті на суспільно-громадські теми, або ж у кімнатці за бібліотекою на стосах часописів у громаді запальної молоді брала участь у розмовах -- про працю від основ, про співжиття народів на Сході Польщі, про ягеллонську ідею, про Чацького і "служіння для життя"...

Тепер же в її голові зчинилася буря з приводу тісноти понять і ненависти.

Але вирішила пані Маженка:

-- Ганусю, дитинко моя, не слід усіх нас наражати, зокрема тепер, коли незабаром братимуть на етап. Ти, мабуть, не хотіла б, аби Ірка залишилася в ізоляторі, як ми всі поїдемо...

-- Ну що ж, трудно, -- примирилася Ірка. -- Скажу зате Слонімського "Дві Батьківщини".

Вирішили, що на закінчення Гануся скаже "Сумно мені, Боже", бо це звучить неначе молитва.

Вирішили і заспокоїлися, сиділи мовчки. Ірка відчувала, що програла, проте подумки виправдовувалася етапом, гарячкою і "бабами". Ганка однак бунтувалася, мала жаль до Ірки за те, що так легко відмовилася.

Прийшов вечір. Відкрили двері і групами виводили нас до "уборной". Всі українки йшли групою. Всередині, як і завжди, оточена, ізолювана від зовнішнього світу, майже як ікона під час процесії, йшла мала Оля з короною на голові, сплетеною з темних кіс, яка робила її голову занадто тяжкою і завеликою до її щуплих плечей. Ганку завжди тягнуло до своєї ровесниці. І тепер вона вп'яла в неї свої очі, хотілося їй сказати, що вони борються за спільну справу. На мент піднеслися Оліні тяжкі повіки й видно було з-під них очі темні й смутні. Їхні погляди схрестилися на мить і Ганці в мозку щось почало

повторювати довкола вірша Шевченка, вивченого в гімназії:

*"...О, милий Боже України,
Не дай пропасти на чужині..."*

Продовження Ганка ніколи не могла собі пригадати, хоч раз колись вже приходило на пам'ять, коли дивилася на Олю.

Але як засинала, врешті пригадалися, виринули в пам'яті дальші слова, строфи. Повторювала їх натхненно і з ними заснула.

Ірка не могла заснути. Гарячка і жаль до себе самої мучили її. Врешті заснула в невідгідній позиції "на валета" з худенькою пані Черкас. Незабаром однак пробудилася з дивно ясною головою, неначе хто лампу засвітив у мозку. Нахлинули спогади, хвилиною понесло її, залишаючи лиш худеньке її тіло.

Ірці пригадався травень 38-го року. Об'єднання колишніх вихованків Кременецького ліцею організовує у Варшаві "Київський вечір" для відзначення входу польських і українських військ у Київ.

В залі Редуту під керівництвом Басі декорують сцену. На тлі тяжкої оксамитної котари посередині портрет Пілсудського, під ним три червоні тюльпани припнуті до черної оксамиту, по боках прапори -- біло-червоний і жовто-блакитний з портретом Петлюри.

Ірка бачить сцену -- чорно-лискуче крило фортеп'яно, а по боках сірі народні глечики, а в них багато розквітлих рожевих галузок яблунь і вишень. Бачить теж Кристинку Крагельську, великого росту блондину, вона, в чорній сукні і золотих сандалях, стоїть і співає. Дивно, але вона не може пригадати що саме та співала, знає лиш, що якісь українські думки. І польські "кресові" пісні.

Саме тоді, під час того вечора, Ірка вперше почула той вірш Лободовського і залюбилася в нього:

*"Na dalekiej podolskiej stacji cień Marszałka
i cień Hetmana
Raz do roku zjawia się na czele rot.
Drzy powietrze przesycone mocną wonią bżów
i białych akacji,
A po bliskich okolnych kurhanach przerywany
przetacza się grzmot..."*

І потім Ірка ще раз чула той вірш, його декламували ще гарніше, ще з більшим відчуттям. Це було в Святых Лісках, в Сарненському повіті, у Басі. Тоді зібралася в неї чимала групка товаришів, це був такий собі неофіційний з'їзд кременчан. Молоде студентське покоління, волиняки, ті з походження, і ті з ідеї. Було теж декілька професорів з Кременецького ліцею.

Липневе сонце палить, молоді дерева в саду не дають тіні. Сідають, отже, гуртом на порозі "панського палацу", як жартівливо називали альтану, а властиво шопу на городі. Сонце просвічує крізь шпари і креслить в альтані на підлозі рівнолеглі лінії.

Зигмунт стоїть у тіні альтани -- декламує. Коли відхиляється, лице його виринає з тіні, видно замкнені очі, видно вуста, які з силою викидають слова

вірша. Коли нахиляється вперед, його лице заснуло тінню і тільки ясна чуприна блищить, неначе полум'я над смугою тіні.

*"Pocałunek Marszałka z Hetmanem
Bujna wiosna wielkich nadziei zakwitł i zwiądł.
Osiemnasty raz do tej pory rozwinęły się liście akacji,
Lecz daremnie okrzyki zabłąkane
Przyzywają utracony ład..."*

Хтось раптом штурхає Ірку. Якесь жінка, мандруючи крізь безлад тіл у напрямі параші, втратила рівновагу й сперлася на Ірчину плече. На коридорі чути голоси чоловіків, які там сплять, бо невивистачає місця в туго набитих камерах. В камері шепочуться, свартяться, кашляють.

Біля ящика-домовини на в'язничних вікнах починають лопотіти пташки. Вони будяться вдосвіта. Вони -- вільні! Вони не знають, що їхні гнізда прилягають до в'язничних мурів, що зразу ж за стіною сотні жінок тяжко дихають у хворобливому сні. Птаха -- це свобода, волинське, українне скучання, степи, свобода... "Tam na stepie czajka kwili, a ty ciągle spisz, kozacze..." Так вони часто співали. Взагалі співали часто, за будь-якої нагоди. Прекрасний голос Кристини виводив сопрано, Ліда й Оксана вторили альтом. Йшли пісні польські й українські...

Ірка пригадає прекрасні хори волинської молоді, в селянських народних університетах, заснованих Ліцеєм -- в Михайлівці і в Рожині, в гуртах сільської молоді і в... Але ж так, і у Вербі! У Вербі під час посвячення фундаментів під новий народний університет у 39-му році, 20-го серпня. "Стоїть верба над водою..." -- співали під час урочистості, і потім у лісі, і на луках упродовж двох днів линула пісня та над малим володимирським селом. Адже це та "Верба" вирвала Ірку з депресії, коли вона сиділа протягом двох місяців в "одиночці". Ритм "Вербі", що його виступувала крізь стіну в дубенській в'язниці, розбудив її до життя. Так, це було в Дубні, у великій в'язниці на Сурмичах. Пахло тоді весною. Від греблі несло крізь шпари запахом вербових котиків, плесо розлітої Ікви пахло свіжістю і терпкістю водного зілля... "Стоїть верба над водою..." -- Ірка співає безголосо.

Треба хоч трішки заснути. Якесь мелодія, якийсь ритм починає заколихувати Ірку: "Так, чи не так. Так, чи не так". Це потяг ритмічно виступує свою залізну мелодію. Ірка дрімає у вагоні, втулена у висячий плащ. Вона їде з Варшави в серпні 39-го року до Вербі. У стукіт кіл вплітаються якісь дорогі серцю ритми.

*"Czarne chmury kłębią się i płyną,
Krwawe widma po wawozach straszą
Kiedy wicher ponad Ukrainą
Gra i śpiewa jak zaklęty flet
-- I za naszą wolność i za waszą..."*

...І за нашу волю, і за вашу... повторює Ірка. Заспокоюється, над нею плине тиша. Ірка заснула коротким сном.

Невдовзі в камері стало ясно. Світло вутлої жарівки згасло, до камери пробивається світло. Де-не-де

пробуджуються жінки, хтось підноситься, чути тихі розмови.

Ще трішки і заскреготав у замку ключ: "Под'йом!" Починався звичайний день -- роздавання чаю, хліба, "проверка"...

Після обіду всі польки скупчилися, повсідалися якомога найвигідніше. В камері панувала тиша, більшість жінок дрімали, втомлені духотою.

Вечір поезії почала Юлька "Польонезом" з "Пана Тадеуша". Говорила просто, без виразу, проте її милий дівочий голос створив приємний настрій, припинилися навіть тихі розмови.

Після неї декламувала Дзюня, сестра Тереси Траутман з Дубна. В неї була прекрасна дикція, голос звучний, опанована тонація. Нічого дивуватися, цей вірш вона декламувала колись у гімназії з нагоди якихось святкувань:

*"Dziś -- na Sybir -- kibitek dwadzieścia wywieźli.
Sam widziałem..."*

Всі застигли у безрусі. Ірка й Ганка притулилися, вони стали одно. Коли прозвучали слова:

*"...wstał i głos nateżył,
I trzymać krzyknął:
Jeszcze Polska nie zginie!"* --

Всі польки випростувалися, затиснули кулаки, гордо піднесли голови. Деякі жінки, що сиділи ближче дверей, боязко на них споглядали.

Дзюня закінчила з патосом:

*"Jeśli zapomnę o nich,
Ty, Boże na niebie, zapomnij o mnie!"*

В камері запанувала абсолютна тиша. Врешті хтось зітхнув, хтось десь з хрускотом заломив руки, потім усі порушилися, міняючи невідгідні позиції.

Тоді Ірка почала декламувати "Дві Батьківщини" Слонімського. Відчувала, що вірш виходить блідо після прекрасного патосу з Міцкевича. Вона журилася -- чи хто зрозуміє оте широке поняття Вітчизни, प्रतिставлене вузькому його поняттю?...

Раптом сталася дивна річ. Ганка, підносячись з колін, почала говорити. Вона сама не знає, як це сталося, просто слова самі полинули з її вуст:

*"O, милий Боже України,
Не дай пропасти на чужині
В неволі вольним козакам..."*

Її голос дужчав, ставав певнішим:

*"Bo сором тут, i сором там --
Вставать з чужої домовини,
На суд Твій правильний прийти..."*

Вона вивільнила руку з міцного потиску Ірки, простягнула перед себе стиснені, звернені догори долоньми, руки:

*"В залізі руки принести
I перед всіма у кайданах стать козакові..."*

Її голос заломився, вона захлинулася плачем, непритомно подивилася по всіх і, обійнята міцною Ірчиною рукою, втулилася у її сестринний потиск.

Хвилину тривала тиша, аж серед польок почулися тихі голоси. Українки сиділи безруху. Незважаючи на тісноту, в камері зробилося просторо докола Ірки і Ганки, в мовчанні українок і шепоті польок відчувалася ворожість.

Аж раптом, з-під вікон почувся матовий але спокійний голос, голос сильний. Це Оля, піднявшись на коліна, зі спущеними повіками й зморшкою між бровами декламувала:

*"Litwo! Ojczyzno moja! Ty jesteś jak zdrowie,
Ile cię trzeba cenić, ten tylko się dowie,
Kto cię stracił..."*

З гуртка українок почувся тихий але гострий голос: "Олю, що ти?" Та Оля говорила далі:

*"Panno święta, co jasnej bronisz Czestochowy
I w Ostrej świecisz Bramie!..."*

"Мати почаївська", -- виринуло з кута голосне зітхання.

"...tak nas powrócisiz cudem na ojczyzny łono..."

Голос Олі заломився, вона похилила голову, скорчилася, долоньми закрила лице і так сиділа нерухомо, неначе з каменя.

В камері настала повна мішаних почуттів тиша. На лицях жінок малювалося зворушення, сором, заклопотаність, нехтіть, а навіть гнів. Незважаючи на ті різні почуття, жінки не наважувалися заговорити. Тиша була така глибока, що аж болісно стало. Ніяке слово, ніякий жест не пасував до витвореної ситуації.

І тоді відізвався голос спокійний, низький, майже чоловічий. Всі зітхнули з полегшею, всі повернули голови в бік Марусі.

-- "Да, да, -- сказала Маруся-Литовка. -- Я хорошо понимаю. Как не назовешь, а она та сама: ойчизна, родіна, батьківщина. Когда я была маленькой, у меня была гувернантка, да у меня была гувернантка французженка. Она говорила La Patrie, і говорила: Liberte.

Лиця всіх жінок роз'яснив усміх.

Так, це правда, кивали головами жінки: Воля, swoboda, Liberte -- одна для всіх.

*Твір писаний у сорокових роках, ніде не публікований.
Переклав з польської Віктор Поліщук. Друкується скорочено.*

ВЕЛИКИЙ ВИБІР
НАЙНОВІШИХ ЖІНОЧИХ
МОДНИХ ОДЯГІВ

DANYA

FASHION SHOPPE
2378 BLOOR STREET W.
TORONTO, ONT., M6S 1P4
Телефон: 766-4511

ГОВОРИМО ПО-УКРАЇНСЬКИ

відчиняйте

КОНТО СОВИ

Кредитова Спілка "СОЮЗ" радо пропонує Вам відчинити нове конто для дітей -- Конто Сиви "Сімон". Це конто дасть можливість Вашим дітям навчитися ігровим шляхом управлінню грошми. Конто Сиви призначене для дітей до 12 років і надає їм такі спеціальні зручності та послуги:

- * ощадну книжку сиви Сімон
- * членську картку Конта Сиви
- * величину уділів лише 10 долярів
- * щоденні проценти, виплачувані місячно
- * щомісячне заохочування, подарунки, конкурси
- * термінові вклади на суму лише 100 долярів
- * поквартальну виписку про ріст заощаджень

SO-USE CREDIT UNION

2267 Bloor St. W.	Toronto	763-5575
406 Bathurst St.	Toronto	363-3994
31 Bloor St. E.	Oshawa	432-2161
26 Eglinton Ave. W.	Mississauga	568-9890

Ваша Кредитова Спілка
має великий вибір фінансових послуг.
Звертайтеся до нас з усіма
Вашими фінансовими потребами.

НАСТАВ ЧАС ПОДБАТИ ПРО СВЯТИНІ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

14 лютого 1992 року в Мінську голови СНД підписали спільну "Угоду про повернення культурних та історичних цінностей державам їх походження", яка давала Росії можливість культурним, цивілізованим шляхом повернути пам'ятки пограбованим народам. Але, на жаль, так не сталося.

Після підписання мінської угоди в засобах масової інформації Росії виступила низка провідних діячів російської культури, які звинуватили експертів, що підготовляли текст Угоди в некомпетентності. Істерія російських засобів масової інформації довкола цієї Угоди, а також виступи провідних діячів російської культури були використані як форма тиску на депутатів російського парламенту. Тож 20 травня 1992 року російський парламент скасував дію цієї Угоди на території Російської Федерації.

Росія все ще живе надією повернути історію на стару імперську орбіту, трохи змінивши траєкторію її руху, тому й не хоче ділитися ані майном колишнього СРСР, ані повернути культурно-мистецькі пам'ятки, пограбовані в колишніх підневільних народів.

Та нові держави СНД не мають наміру чекати, склавши руки, вони шукають шляхів розв'язання цієї нелегкої проблеми. І саме з метою знайдення таких шляхів 12-13 січня цього року у Мінську відбулася нарада представників СНД з питань повернення культурно-мистецьких пам'яток. В нараді взяли участь представники України, Белорусі, Молдови, Казахстану, Туркменістану, Вірменії та Азербайджану. На нараді було випрацьовано низку документів, а також проект створення міждержавної комісії з питань повернення культурно-мистецьких пам'яток. До складу такої комісії увійдуть по три представники від кожної зацікавленої держави...

Представники Росії зігнорували мінську нараду, не пояснивши причини своєї відсутності. Ймовірно, це викликано тим, що вони добре знають, що деякі народи колишнього СРСР справедливо вимагають повернення своїх національних святинь, які осіли в російських музеях.

На початку 1993 року при Кабінеті міністрів України утворено Національну комісію з питань повернення в Україну культурних цінностей. Головою Національної комісії призначено Олександра Федорука, який і представляв позицію України на мінській нараді. Національна комісія виявлятиме й братиме на облік цінності, вивезені до інших держав, координуватиме роботу міністерств і відомств щодо повернення цих культурних надбань на батьківщину.

Про українсько-російські проблеми у справі повернення культурних цінностей написано багато.* А як же виглядають справи в цій площині з нашим

іншим сусідом -- Польщею? Тут також існують невідомі питання.

В порівнянні з нами, поляки мають добре організовану мережу охорони культурно-мистецьких пам'яток, ґрунтовно опрацьовані реєстри та каталоги своїх цінностей і в цьому мають над нами велику перевагу. Їхню реставраційну школу вважають однією з найкращих в Європі. В той час як наша Національна комісія з питань розшуку та повернення в Україну культурно-мистецьких пам'яток по крихті збирає інформацію, поляки ведуть надзвичайно активну працю щодо виявлення своїх культурно-мистецьких пам'яток. Польща ніколи не забувала про культурні надбання свого народу, які внаслідок історичних катаклізмів опинилися за межами краю. Відразу після здобуття незалежності 1918 року польські мистецтвознавці віддано працювали над створенням реєстру втрат культурних цінностей, на який, після підписання 1921 року Ризького договору між Польщею та Росією, спиралася польська делегація, домагаючись від Росії повернення своїх культурно-мистецьких пам'яток. Упродовж кількох років Польщі було повернено сотні тисяч мистецьких творів бібліотек, гобленів, історичних та археологічних цінностей, але тоді росіяни не повернули всього, що пограбували в Польщі від 1772 року, року розподілу Польщі, й до 1918 року. Поляки ніколи не забували про те, що на території СРСР перебувають "полонені культурно-мистецькі твори" із Польщі, за кожної нагоди намагалися вирішити це питання з урядом СРСР, що, правда, ці намагання не мали великих наслідків. І як тільки клімат, у зв'язку з перебудовчими змінами, в СРСР потеплішав, тодішній польський прем'єр Мазовецький під час перебування з офіційним візитом у Москві 1989 року в розмові з Горбачовим порушив питання повернення Польщі її культурних цінностей. Горбачов погодився створити спеціальну радянсько-польську комісію для вирішення цього питання, але така комісія ніколи не розпочала своєї роботи, бо Радянський Союз розпався.

Навіть у важкий період окупації Польщі німецькими військами справа культурних надбань польського народу не залишалася поза увагою. Учасники польського підпілля збирали інформації про втрати польської культури й пересилали до Лондону, де їх опрацьовував відомий польський мистецтвознавець Кароль Естрайхер, який вже 1944 року в Лондоні видав книжку¹ про втрати польської культури, яка після війни стала путівником з розшуку культурно-мистецьких пам'яток...

Можна тільки позаздрити наполегливості, з якою польське Міністерство культури і мистецтва після війни знаходило й повертало художні цінності свого народу.

1990 року при уряді Польщі створено спеціальну Комісію зі справ польської культури за межами країни. Комісію очолив відомий юрист д-р Войцех Ковальський. Завдяки заходам цієї комісії 1992 року з фондів Ермітажу було повернено надгробні ренесансні плити, що їх свого часу вивезли із познанського катедрального собору.

Польща також нав'язала тісну співпрацю із західними установами з питань розшуку культурно-мистецьких пам'яток. Так, напр., разом із берлінським бюро досліджень втрат німецької культури польські експерти ведуть розшук культурних цінностей свого народу на території Німеччини й знаходять їх...

Німецькі органи влади схвалили рішення повернути Польщі пограбовані під час війни безцінні пам'ятки. Вчинок гідний наслідування для багатьох держав і то не тільки в царині культурних надбань.

У виявленню культурних цінностей Польщі, які вирунули на світ денний на західних аукціонах, полякам допомагають колекціонери та власники приватних галерій, антикварних крамниць. Багато в цьому напрямку роблять і польські консульства та громадяни польського походження, які постійно проживають на Заході.

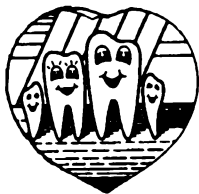
Саме завдяки цій групі осіб останнім часом вдалося натрапити на слід кількох визначних мистецьких творів, викрадених з території Польщі як під час другої світової війни, так і в сьогоденні часи. Як пише "Газета Виборча": "Велика невдача спіткала двох злодіїв, які запропонували одному із відомих голландських антикварів твори фламандських майстрів пензля другої половини XVII століття. Злодії потрапили на висококваліфікованого спеціаліста, який відразу ж зорієнтувався не тільки у великій вартості картин, але і здогадався звідки вони походять. Антиквар пам'ятав, що в ніч з 5-го на 6-го листопада 1989 року з відділу Познанського Народного музею у Шмельові викрадено вісім картин фламандських та німецьких майстрів. У цій справі голландський антиквар зв'язався з польським консульством і розпочалася баталія за повернення творів до Польщі"²...

ВІДОМА ДЕНТИСТИЧНА КЛІНІКА

д-ра ЯРОСЛАВА ШУДРАКА

Дає якісну професійну обслугову.

DR. J. SHUDRAK
AND ASSOCIATES

1555 Bloor St. W.
(на захід від вул. Dundas)
TORONTO, ONTARIO
M6P 1A5

*Приймає за телефонним
домовленням і в нагальних
випадках!*

Тел. 532-3002

Купуйте продукти в наших крамницях

SWANSEA IGA SUPERMARKET

П. Божик і С. Станько -- власники

- 2295 Bloor St. W. ● 199 Roncesvalles Ave.
  - 1094 St. Clair Ave. W. ● 1304 King St. W.
- TORONTO, ONT.

Подібна історія з викраденими з Польщі мистецькими цінностями сталася і на аукціоні "Крісті" в Лондоні 1990 року, де на продаж було виставлено килими із польської колекції графів Чарториських. Ці килими також було викрадено під час другої світової війни. Післявоєнні розшуки не дали результатів і ось 1990 року хтось виставив їх на продаж в "Крісті". Один британський колекціонер повідомив про це польське консульство і вони zareагували блискавично. Справу передано на розгляд лондонського суду. Войцех Ковальський вважає, що суд ухвалить справедливе рішення й килими незабаром повернуться до музею Чарториських у Кракові.

З комісією у справах польської культури, що перебуває за межами Польщі, тісно співпрацюють і засоби масової інформації, які постійно інформують суспільство про те, що вже зроблено і що комісія має намір зробити найближчим часом у справі повернення пам'яток польської культури, в першу чергу з території Росії, де є найбільша кількість польських пам'яток мистецтва, архівів, бібліотек тощо, як також із територій інших держав колишнього СРСР...

Понад рік польська редакція радіо "Вільна Європа" веде спеціальну серію передач під назвою "Відібрати пограбоване". В цій серії вона знайомить слухачів з проблемою повернення польських історичних та культурних пам'яток, які ще за царської Росії, а потім за окупації СРСР Польщі 1939-1941 років були вивезені до СРСР. Програма "Відібрати пограбоване" також порушує проблему привласнення Радянським Союзом частини польських пам'яток після 1945 року. Як подають коментатори радіо "Вільна Європа", цикл передач "Відібрати пограбоване" викликав серед суспільства велику реакцію. До редакції надійшло багато листів, в яких висловлювалися часом діаметрально протилежні міркування...

Польська редакція радіо "Вільна Європа" попросила деяких визначних діячів польської культури поділитися своїми думками щодо цієї складної проблеми. Деякі з них у своїх інтерв'ю радіо "Вільна Європа", наголошували на тому, що в польсько-українських стосунках треба якнайшвидше ламати стереотипи взаємної недовіри й спільно працювати над інвентаризацією пам'яток по обидва боки кордону. На думку польських науковців, Польща повинна якнайшвидше докладно окреслити, на що вона має намір претендувати, щоб їй повернули з України, й винести це

питання на форум широкої дискусії зацікавлених сторін. Більшість з тих, хто брав участь у програмах польської редакції радіо "Вільна Європа", багато уваги присвятила збірці "Оссолінеум", частина якої зберігається в бібліотеці ім. Василя Стефаника у Львові. Саме ця збірка не дає спокійно спати ані українській, ані польській сторонам.

Принагідно згадаймо історію цього просвітницького закладу Галичини. 1817 року граф Юзеф Оссолінський, польський письменник, історик, літературознавець і біограф заснував у Львові культурно-освітню установу -- Оссолінеум. Стрижнем якої були два основні відділи -- бібліотека та музей, де зберігалися книжки з питань філософії, історії, літератури, географії, а також картини, гравюри, археологічні пам'ятки, стародавня зброя та нумізматичні експонати. 1826 року граф Оссолінський помер, залишивши заповіт, згідно з яким усе, що становило його приватну власність, заповідалося місту Львову.

Протягом усього часу існування "Оссолінеума" до його зібрань надходили колекції книжок та мистецьких творів як польських, так і українських родин, а також цінні колекції книжок і рукописів з православних церков та монастирів Східної Галичини, існування яких було припинено на наказ австрійського імператора Франца Йосипа II. Як визнає у своїй статті Стефанія Федорук "Таким чином поступово бібліотека втрачала характер виключно фонду Оссолінського, вона фінансувалася й утримувалася за рахунок крайового бюджету, тобто вже невдовзі після заснування "Оссолінеум" вона перетворюється на загальногалицький інститут".³

У березні 1944 року наприкінці гітлерівської окупації Львова німецькі війська вивезли велику частину збірки "Оссолінеума". Безцінний транспорт, понад 60 тисяч скринь архівних та рукописних матеріалів мав бути доставлений до Німеччини, але на території Нижньої Сілезії (Польща) транспорт збомбардовано і таким чином частина львівського фонду "Оссолінеума" залишилася у Польщі, а 1946 року його передано до новоствореного вроцлавського фонду "Оссолінеуму".

"Український народ завжди з великою повагою, шаную й розумінням ставився до національних по-

чуттів і культурних інтересів польського народу. Саме зважаючи на це, ще 1946 року (маючи на увазі і ті культурні втрати, яких зазнали поляки в другій світовій війні) з фондів "Оссолінеума" ЛНБ УРСР Польський Народній Республіці було передано практично всі матеріали, що мають відношення до історії і культури польського народу, а також інші цінні фонди -- всього близько 220 тисяч книг і рукописів. Більше того, 1986 року комісія Міністерства культури СРСР прийняла рішення про доцільність передачі частини дуплетних екземлярів фонду "Оссолінеум" в бібліотеки ПНР. У травні 1987 року з обмінно-резервних і основних фондів Львівської наукової бібліотеки імені В. Стефаника в ПНР було надіслано 2400 книг".³

Попри це, протягом кількох останніх років на сторінках польських газет і зокрема передач радіо "Вільна Європа" та в інтерв'ю деяких відомих діячів польської культури на поверхню спливають претензії на решту цінної львівської збірки "Оссолінеума".

Треба ствердити, що частина польських діячів культури, таких як літературний критик та історик Януш Мацеєвський, заступник директора варшавського Народного музею Єжи Маліновський, генеральний реставратор Польщі Тадеуш Зельневич не поділяють точки зору тих, хто хотів би перевезти фонди львівського "Оссолінеума" до Вроцлава. На їхню думку, найкращим розв'язанням цієї проблеми було б зробити для польських бібліотек ксерокопії та мікрофільми з тих експонатів, яких бракує в Польщі і які є в фондах "Оссолінеума" Львова. По-друге, як стверджують ці польські діячі культури, сьогодні, коли політична ситуація в Україні змінилася і вже немає проблеми з відвідинами й дослідженням фондів, з Варшави до Львова значно ближче, ніж до Вроцлава.

Як бачимо, погляди діячів польської культури щодо фондів "Оссолінеума" справді різні.

А яка ж офіційна позиція в цій справі Міністерства культури і мистецтва Польщі? Частково відповідь на це питання можна знайти в кількох інтерв'ю Голови комісії зі справ польської культури за межами Польщі Войцеха Ковальського⁴.

Він підкреслив, що, назагал, за винятком двох об'єктів у справі повернення культурно-мистецьких

Complete
Home
Comfort!

- ☐ Автоматична, контрольована комп'ютером доставка оливи
- ☐ 24 години, 7 днів тижнево радіодиспетчерська обслуга
- ☐ Продаж і обслуга домашнього ogrivального устаткування
- ☐ Обслуговуємо Торонто, Ошаву і околиці
- ☐ Все фінансуємо на догідні сплати.

SIPCO OIL LIMITED

83 Six Point Road, Toronto M8Z 2X3,

Tel.: 232-2262

ВИ МОЖЕТЕ ПЛАТИТИ БЕЗКОШТОВНО У COMMUNITY TRUST, 2299 BLOOR ST. W.

пам'яток Польща не має суперечливих питань з Україною таких як, наприклад, з Росією, де в численних музеях, архівах, бібліотеках осіла велика кількість польських національних святинь. Згадані два об'єкти, які стали каменем спотикання в польсько-українських стосунках -- це збірка львівського "Оссолінеума" й так звана Королівська бібліотека останнього польського короля Станіслава Августа Понятовського, яка 1831 року стала власністю Київського університету, а від 1926 року -- частиною Центральної наукової бібліотеки імені В. Вернадського Академії Наук України.

Яким же чином Королівська бібліотека потрапила з Польщі в Україну?

Це питання вимагає докладнішого пояснення. Звернімося до історії. 1795 року Станіслав Понятовський після третього поділу Польщі був змушений зректися польського трону й податися у вигнання до Петербурга, де 1798 року помер. Історичні документи, які зберігаються в Україні, засвідчують, що 1805 року спадкоємці польського короля Понятовського продали Королівську бібліотеку за 15 тисяч золотих червінців. Її купив для Волинської гімназії Тадеуш Чацький, визначний діяч у галузі освіти й культури, засновник Кременецького ліцею.

Отже, в цьому випадку, не може бути й мови про втрату Польщею своїх культурно-історичних пам'яток внаслідок колоніальної чи іноземної окупації Польщі Україною, як і внаслідок нібито незаконного привласнення Україною Королівської бібліотеки.

В світлі вищевикладеного, як же можна пояснити претензії з боку Польщі до цієї бібліотеки?

В інтерв'ю польській "Газеті Виборчей" д-р Ковальський дає таке пояснення. Він розуміє, що ані з точки міжнародного права, ані морального, поляки не мають рації щодо Королівської бібліотеки. Але, для поляків бібліотека останнього польського короля має величезне символічне значення. Він наголосив на тому, що ця бібліотека є складовою частиною відбудованого в 70-х роках у Варшаві Королівського замку і тому є близькою серцю кожного поляка. На думку В. Ковальського, бібліотека короля Станіслава Понятовського для українців, з погляду їхньої національної свідомості, не має жодного значення, і тому в цій справі треба шукати компромісних розв'язань.

BABY POINT LOUNGE

343 Jane St., Toronto

tel. 767-2623

*ПРИЄМНЕ І ВИГІДНЕ ПРИМІЩЕННЯ НА
ВСЯКІ ОКАЗІЇ*

- Повна кухонна обслуга.
- Українські й інші страви,
в наших або інших залах.

*БУДЬТЕ ГОСТЕМ НА ВЛАСНОМУ СВЯТІ!
ПРО ВСЕ МИ ЗА ВАС ПОДБАЄМО!*

В обмін на Королівську бібліотеку, сказав Войцех Ковальський, поляки можуть запропонувати українцям, наприклад, архів Товариства ім. Тараса Шевченка, яке діяло в Польщі, чи архів січових стрільців чи документи, які свідчать про діяльність українських політичних партій на території Польщі...

Не важко зрозуміти поляків, які вболівають за долю історико-культурних цінностей, які так чи інакше були тісно пов'язані з історією Польщі. Але претензії з боку Польщі повинні базуватися насамперед на історичних фактах та міжнародному праві, а не на емоціях. Позиція деяких діячів польської культури у справі повернення культурно-мистецьких пам'яток змінюється залежно від того, наскільки це затронує польські інтереси і наскільки ці пам'ятки "близькі польському серцю". Наприклад, д-р Войцех Ковальський на запитання кореспондента польської газети "Новий світ" чи Польща має намір повернути Німеччині збірку Пруської бібліотеки, яка зберігається в Кракові та колекцію літаків з краківського Музею авіації, відповів: "Разом з західними територіями, які стали частиною Польщі, ці об'єкти становлять власність польської держави. Навіть німці цього не заперечують. Наприклад, збірка університетської бібліотеки у Вроцлаві, де містяться надзвичайно цінні експонати, що нагромаджувалися там протягом століть, є наслідком культурного розвитку цих земель".

Дивує той факт, що д-р Войцех Ковальський стосує різні критерії підходу до німецьких збірок, які після зміни кордону залишилися на території Польщі, та до збірки "Оссолінеума" у Львові, забуваючи про те, що навіть сам засновник "Оссолінеума", граф Юзеф Оссолінський, заповів збірку місту Львову, як і той факт, що від цієї збірки у Львові залишилася тільки незначна частина, а решта є у фондах вроцлавського "Оссолінеума".

А чи готова Україна відповісти на питання, чи вона хоче, щоб із Польщі повернулися якісь культурно-мистецькі пам'ятки? Якщо так, то які?

Новопризначений Голова Національної комісії з питань повернення культурної спадщини Олександр Федорук в інтерв'ю для українській редакції радіо "Свобода" на це питання конкретної відповіді не дав. А тим часом на території Польщі знаходиться велика кількість українських історично-мистецьких пам'яток, архівів тощо. Як ствердив у своїй статті П. Романюк: "...у збірках і музеях Польщі лишилося безліч експонатів української історії та культури, на які ніхто не претендував, хоча б в силу міжнародної справедливості. А кому було турбуватися про долю гетьманських клейнодів? Центральному союзному уряду, який привів Україну до Великого голодомору?... "По сей день на території Польщі є велика кількість художніх цінностей, безпосередньо пов'язаних з історією та культурою України"⁶.

Принагідно коротенько пригадаймо, що з так званої українки міститься зовсім недалеко від українських кордонів. Наприклад у Перемишлі, серед іншого, до 1947 року зберігалися рукописи XIII-XIV ст., стародруки XVI-XVIII ст., а також бібліотека, архів та

музей із фондів уніятської капітули. 1947 року польські органи влади схвалили рішення про поділ цієї добре підбраної колекції, внаслідок чого частина потрапила до Національної бібліотеки Варшави, інша -- до бібліотеки Люблінського католицького університету, а ще інша поповнила державний архів та музей Перемишля. Це на Вавелі в Кракові, а не в Україні зберігається святиня українського народу -- шабля гетьмана Сагайдачного. Там же є й прапор Львівської землі, під яким українські воїни, спільно з поляками, росіянами та білорусами 1410 року билися поблизу Грундвальду проти хрестоносців.

Інша пам'ятка, не менш близька українському серцю -- кухоль Богдана Хмельницького, є власністю Чарториських у Кракові. На жаль, не в українських, а в московських, Санкт-Петербурзьких, варшавських, ймовірно, шведських музеях зберігається велика кількість козацьких портретів, зброї та клейнодів, а Бібліотека Польської Академії Наук посідає Універсали Богдана Хмельницького та інших українських гетьманів. Багато україніки, чи, як поляки називають "рутені", також містяться у Вроцлаві, Варшаві, якась частина у Лодзі і ще бозна де. Останнім часом на світло денне випливають культурно-мистецькі пам'ятки, які були власністю України і які внаслідок другої світової війни були незаконно вивезені за її межі. Нещодавно, в інтерв'ю радіо "Свобода", повідомила директор Харківського художнього музею В. Мизгіна, що твір російського художника-передвижника М'ясоєдова "Посуха", який до війни належав харківському музеєві, сьогодні є власністю Національного музею Варшави. Цей твір М'ясоєдов, який був тісно пов'язаний з Україною, написав саме у Харкові і до 1943 року ніколи не покидав міста. Потім картину, разом з тисячами інших, було вивезено із Харкова. Наприкінці минулого року музей офіційно звернувся до Національного музею Варшави з проханням повернути картину М'ясоєдова назад, на що польський музей відповів, що цю картину він придбав від приватної особи 1949 року і повернути її не може, тим більше що картина має велику мистецьку вартість.

Напевно, вищезгадані реліквії не вичерпують списку україніки на території Польщі. Зрозуміло, що для їх виявлення та інвентаризації потрібна копітка праця багатьох кваліфікованих експертів та фінансова підтримка. На сьогодні Національна комісія з питань повернення культурно-мистецьких пам'яток зробила вже багато як у сфері виявлення пам'яток так і нав'язання контактів з інституціями, які займаються подібними проблемами закордоном, що у майбутньому допоможе нам розв'язати ці складні проблеми.

Великий обсяг праці, який стоїть перед Національною комісією з питань повернення культурних цінностей неможливо подолати без співпраці з польськими діячами культури, працівниками архівів, бібліотек, музеїв та інших культурних установ. Польська сторона висловила щире бажання допомогти українським колегам, поділитися з ними своїм досвідом та знаннями. Українці також мають широко відчинені двері перед поляками.

Втішає те, що процес взаєморозуміння між українською та польською стороною розпочався. І свідченням цього є підписаний в травні 1992 року договір між Україною та Польщею про добросусідство, дружні взаємини та співробітництво. Одна із статей цього договору присвячена спільній культурній спадщині обох народів.

Є підстави сподіватися, що українці й поляки спільно знайдуть розумні компроміси щодо проблем культурно-мистецьких пам'яток, які перебувають на території як Польщі, так і України, адже протягом століть ці два народи мали багато спільного, їхня культура й історія тісно перепліталися.

Будемо сподіватися, що проблему культурно-мистецьких пам'яток і культурно розв'язуватимуть.

Повний текст цієї статті буде надруковано в київському журналі "Всесвіт". -- Ред.

Примітки:

* Див. статтю авторки "Про проблеми повернення національних святинь українського народу", "Нові Дні", вересень 1992 рік, No 510.

1 K. Estreicher, "Cultural Losses of Poland", London, 1944.

2 Wojciech Romanski, Leszek K. Talko, "Sezon na amorki", "Gazeta Wyborcza", 16-17.01.1993.

3 Стефанія Федорук, "Співпраця чи переділ?", жур. Україна, No 3, 1991 рік, стор. 20-22.

4 Wojciech Kowalski, "Odzyskac zagrabione", gaz. "Kurier Polski", 30.IV-3.V.1992;
Wojciech Kowalski, "Rewindykacji nie bedzie", "Gazeta Wyborcza", 16.07.1992;
Wojciech Kowalski, "Resentymenty i emocje", "Nowy Swiat", 8.X.1992.

5 24 січня 1993 року Олександр Федорук дав інтерв'ю українській редакції радіо "Свобода".

6 П. Романюк, "Страсті за богородицею", газ. "Культура і життя", 13.03.1991 рік.

DR. NATALIA STAWOWCZYK
ACUPRESSURE

Лікування методом натуральної медицини
включаючи різного роду сеанси масажу
-- лікувальні та профілактично-оздоровні.

Лікування таких недуг як:

Системи травлення; Дихальної системи; Нирок і мочових проводів; Крові -- кровоносної системи;
Нервів -- невралгії, невротенії, неврози; м'язів, суглобів, костей; Жіночі недуги; Шкірні недуги тощо.

8 Peach Tree Path
ETOBICOKE, ONT.
M9P 3T7

Tel.: 244-5838

години прийому від 10:00 до 6:00
за попереднім домовленням.

ВИКЛАДАННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ В УНІВЕРСИТЕТАХ КАНАДИ: ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА

Протягом ста років з часу прибуття перших українських поселенців до Західної Канади й початку формування однієї з найчисельніших етнічних груп Канади, в усвідомленні приналежності до своєї історії та культури цією етнічною меншістю відбулася еволюція.

У виникненні та розвитку цього почуття значна роля належала діяльності навчальних інституцій. Цей процес, що відбувався в Канаді -- єдиний у своєму роді, хоча й має деякі спільні риси з іншими центрами української еміграції, скажімо, в Сполучених Штатах Америки, і значною мірою різниться від складної і навіть трагічної ситуації в європейській країні пращурів, де відчувається нестаток постійного прогресу, який цілком очевидний у "Новому Світі".

Історія цього культурного феномену бере початок з еміграції "піонерів", які прибули на поселення до Канади до 1914 року головним чином із Галичини й Буковини, що на той час були частиною Габсбурзької монархії у Східній Європі. Переважну більшість цих перших емігрантів складали селяни, діди й прадіди яких лише в 1848 року звільнилися від кріпацтва. Однак, ці сміливі переселенці не були покидьками суспільства у їх східноєвропейській батьківщині. Очевидно, що до певної міри це були звичайні землевласники або їх нащадки, які залишили свої спадкові домівки після поширення масової грамотності в галицьких селах у другій половині XIX сторіччя. Отже, оскільки немає підстав стверджувати, що всі вони були людьми високо освіченими, все ж немає і підтвердження болючому стереотипові про безграмотного галичанина, типовому для англо-канадської літератури тих далеких днів.

Колишні східно-європейські селяни, приїхавши до іншої країни, швидко подолали перші труднощі життя в Новому Світі й почали організовувати релігійні, культурні, громадські та освітні інституції, аби задовольнити відповідні потреби громад. Що стосується освітніх установ та академічного життя, то ці інституції поступово еволюціонували від просвіти до науки.

Перша організація просвітницького типу -- Просвіта -- виникла ще в 1905 році у Вінніпезі; того ж року з'явився книжковий магазин (якщо вживати сучасну термінологію) "Ruthenian" та відкрилася перша Ruthenian Training School (Там велася підготовка вчителів для двомовної англо-руської шкільної системи, яка тоді існувала в Манітобі). В липні 1907 р. випускники цієї школи, перші професійні українські вчителі в Канаді, цвіт еміграції піонерів, провели свій з'їзд у Вінніпезі й запросили поважне число видатних українців із "Старої Країни" стати почесними членами їх нової організації. Посаду почесного президента було запропоновано не кому іншому, як відомому історикові й громадському діячеві Михайлові Грушевському, який прийняв цю пропозицію і у своїй відповіді підкреслив, що вбачав у

організації національних шкіл "одинокі заборолі від винародовлення українських осадників Америки"². Той факт, що Перша Організація Українських Учителів у Канаді вибрала своїм почесним президентом людину, яка вже на 1907 рік була провідним істориком на Україні, свідчить про поважність і значимість, яку мала історія України взагалі й постать Михайла Грушевського зокрема, в очах щойно сформованої інтелігенції Нової Країни.

Протягом наступних років до університетів Західної Канади почали вступати перші представники української еміграції. Найбільше їх з'явилося в університеті Манітоби, розміщеному на території з найвищою концентрацією міського українського населення. Першим випускником українського походження був Орест Жеребко, який у 1913 році отримав диплом бакалавра мистецтв в університеті Манітоби. На той час у зазначеному університеті вже існував Український студентський клуб. Того ж року новопризначений греко-католицький єпископ Никита Будка склав меморандум, у якому, зокрема, давав пораду уряду, що "в інтересах взаєморозуміння між англійцями й русинами необхідно мати в одному з університетів Західної Канади постійного Лектора з Русинської історії, літератури й мистецтва."

Невдовзі питанням українознавства у вищих навчальних закладах Канади також зайнялися й інші представники громади. Українські шкільні вчителі йшли в авангарді цієї, певною мірою, боротьби. В липні 1914 року шкільний учитель і одночасно секретар Організації вчителів українських шкіл В. Михайчук у статті, що з'явилася у вінніпезькій газеті "Український Голос" (ч. 30), радив додати українську мову як предмет навчання паралельно з німецькою та ісландською в університеті Манітоби; це ж питання знову було підняте через рік на з'їзді українських шкільних учителів, але в атмосфері воєнної істерії, що існувала на той час у Канаді, воно не було вирішене позитивно.

Фактично, воєнна істерія незабаром стала найбільшою проблемою етнічних меншин зі Східної та Центральної Європи, які були досить чисельними на територіях канадських прерій після поселення там на початку XX століття. Всі новоприбулі емігранти з так званих "ворожих" країн були примушені реєструватися і регулярно з'являтися для перереєстрації до представників органів влади. Таким чином, оскільки більшість українських піонерів прибули з Габсбурзької монархії, яка на той час перебувала в стані війни з Британською імперією, вони попадали під цю категорію і розцінювались як "enemy aliens". Близько семи тисяч робітників та передвижників, переважно етнічних українців, були заарештовані й інтерновані в табори на спеціальні роботи до Квебеку, Онтаріо та Британської Колумбії.

Дуже поширена ворожість до всіх небританців постійно наростала, і в результаті в 1916 році було ліквідовано двомовну систему освіти в Манітобі, й в Саскачевані та в Альберті було здійснено подібні ж заходи. Звичайно, що українці чинили опір. Дж.В. Арсенич на чолі вибраної делегації, наполягаючи на збереженні двомовної системи в школах, висунув до законодавчої влади Манітоби пропозицію створити катедру Українознавчих студій. Однак, спротив цій ідеї залишався досить сильним.

Ліквідація двомовної системи загальної освіти змусила до реорганізації українських педагогів і діячів культури. За тактику вони обрали заснування приватних студентських бурс, які були покликані сприяти розвитку національної культури. Такі інституції були зорганізовані у Вінніпезі, Саскатуні й Едмонтоні і, до певної міри, в їх рамках було збережено найкращі зразки вищої української освіти³. Більше того, на протязі першої половини 20-х років ХХ століття просвітителі на зразок мандрівного шкільного вчителя Олександра Грегоровича, подорожували преріями, популяризуючи праці та продаючи копії книг Грушевського та ряду інших видатних українських авторів. Фактично, вже до 1924 р. канадські українці успішно завершили видання "Глюстрованої історії України" М. Грушевського тиражем декілька тисяч екземплярів. Однак, в умовах існування атмосфери неприязні до всього "українського", університетські стипендії на українські, як і на всі слов'янські дисципліни, виділялися дуже рідко.

Атмосфера дещо покращилася наприкінці 20-их років. Молодий канадський поліглот Ватсон Киркконел дещо зацікавився польською літературою, а професійний історик Джордж Симпсон звернувся до української історії та політики. Активісти із середовища української громади, зокрема деякі лідери Союзу Українців Самостійників, які сконцентрували свої зусилля значною мірою навколо бурс та Української Православної Церкви, дуже серйозно ставилися до ідеї студій української історії, літератури й мови в університетах і розробили план компіляції підручників з граматики (правопису) та історії, аби можна було використовувати їх у майбутніх університетських курсах. Особливу активність у діяльності на цьому терені виявили юристи Петро Лазарович з Едмонтону та Юліан Стечишин із Саскатуну. В 1931 р. Андрій Господин із Вінніпезького товариства Просвіта знову підняв питання створення відділу української мови в університеті Манітоби, а в 1935 р. Симпсон організував викладання початкового курсу історії слов'ян в університеті Саскачевану.

Наприкінці 30-их років Лазарович, Стечишин та їх колеги напружили всі зусилля на підготовці основ для студій українознавства на університетському рівні. Лазарович, який особисто здобував освіту в Канаді і Чехословаччині, сприяв організації поїздки по Канаді видатного українського історика Дмитра Дорошенка. Під час цієї тури влітку 1937 р. останній прочитав лекції з історії України в Альбертському коледжі в Едмонтоні, а також здійснив ряд публічних виступів у найбільших містах Західної Канади. Його тура була настільки вдалою і користувалась такою популярністю, що наступного літа

Д. Дорошенко приїхав знову, цього разу з лекціями про історію української літератури. В 1938 р. група Лазаровича полагодила справу опублікування скороченого варіанту англійського перекладу майстерної праці Дорошенка "Нарис історії України", а Симпсон зайнявся доведенням цієї справи до кінця. Опублікування цієї книги того ж року означало, що в розпорядженні студентів північноамериканських університетів з'явився підручник з історії України англійською мовою. (Dmytro Doroshenko, *History of the Ukraine*, trans. H. Chikalenko-Keller, ed. George Simpson, Edmonton: The Institute Press, 1939).

У той час, як увага всього світу була прикута до політичної кризи в Європі в 1938-1939 рр., Лазарович із своїми однодумцями вели переговори з адміністрацією університету Альберти про запровадження курсу слов'янської або української історії. Сподіваний курс розраховувалося викладати паралельно з подібним курсом, який на той час уже було введено в університеті Саскачевану. Лазарович навіть пропонував відповідного викладача -- Володимира Кисілевського, випускника Інституту Східної Європи Віденського університету та Школи Слов'янських студій Лондонського університету. Будучи в Лондоні, Кисілевський також був директором Українського Інформаційного Бюро, маючи на меті впливати на англійський уряд, а також інформувати британську пресу про українське питання. Але звернення та пропозиція Лазаровича до уваги адміністрацією взяті не були. "Після літньої сесії в університеті Альберти перспектива відкриття курсу історії України в наступному році повністю зникла", -- інформував Лазарович Симпсона в березні 1938 року.

Вчора мене викликав президент університету і в присутності декана факультету мистецтв та директора літньої школи поставив мене до відома, що з деяких причин моя ідея повністю відкидається... Із загального напрямку розмови я зрозумів, що головна причина є... політична. Мені здається, університет дуже несміливий у таких починаннях, які мають щось спільне і пізніше можуть бути кваліфіковані як націоналізм. [...] Я дуже шкодую, що університет не бачить необхідності введення курсу історії України або історії слов'ян, беручи до уваги зростання важливості цієї частини земної кулі в даний час.⁴

Поширення університетських славистичних студій на просторах канадських прерій мусило почекати. А тим часом Європа поступово наближалася до Другої світової війни.

Початок війни у вересні 1939 р. дещо підняв увесь слов'янський світ в очах англо- та франко-канадців. Зокрема, значно зріс престиж польської нації, яка тепер була союзником Британської імперії, однак це не зрушило з мертвої точки проблему славистичних студій у Канаді. Це дуже нагадувало аналогічну ситуацію у Сполучених Штатах Америки, де в цій сфері також домінувала свого роду "летаргія".

Ситуація трохи змінилася в ході війни. В 1940 р. англієць В.Е.Д. Аллен опублікував загальну історію України, хоча й не надто симпатизуючу українському націоналізмові, але яка давала динамічний синтез істо-

ричного процесу країни. Того ж року група українців у Сполучених Штатах видала англійський переклад дуже популярної "Ілюстрованої історії України" Грушевського. Обидві книги були покликані стати цінними джерелами для здобуття знань історії України для майбутніх студентів університетів.

Однак, справжній "прорив" відбувся у мовних студіях. У 1941 р. вперше в канадському університеті було запропоновано факультативний початковий курс із української мови в університеті Саскачевану. Курс викладав доктор Тиміш К. Павличенко, учасник української революції 1917 р. і агроном за освітою. Фактично, 1941 р. став поворотним в історії славістичних студій у Північній Америці. Одразу після несподіваного панаду Німеччини на Радянський Союз, останній став союзником західних демократій, і престиж російських студій став, як ніколи, високим. У Сполучених Штатах Америки в 1941 р. було організовано Асоціацію американських учителів слов'янських та східно-європейських мов, а в Канаді набуло значного поширення вивчення російської мови. Вже на 1943/44 навчальний рік у вісьмох канадських університетах чотириста студентів брали початковий курс російської мови.⁵ Крім того, в 1945 році з ініціативи Джорджа Симпсона в університеті Саскачевану було відкрито перший повноправний факультет Слов'янських студій у Канаді. Очолив його уродженець Вінніпегу К.Г. Андрусишин, який мав глибоке і тривале зацікавлення у слов'янських літературах, захистив докторат з романських мов в університеті Торонто і магістрат зі слов'янських у Гарварді. Пізніше факультети Слов'янських студій було також відкрито в університеті Британської Колумбії (1946), в Торонтському університеті (1949) та в університеті Манітоби (1950).

Кінець війни в Європі поклав початок новому етапу в анналах славістичних студій та славістичної історії в Канаді. До канадських ветеранів славістичних студій, у першу чергу до Симпсона та його колег по науці українців Андрусишина й Кисілевського, приєдналися численні вчені-емігранти, які втікли від наступаючої на захід Червоної Армії. Саме ці дослідники внесли поважний внесок у формування нових факультетів Славістичних студій, які виникали в повоєнні роки. Так, філолог Ярослав Рудницький досить швидко зумів зробити університет Манітоби провідним центром Українознавчих студій у Північній Америці, а літературознавець Юрій Луцький започаткував Українознавчі студії в Торонтському університеті. Обоє вони довгий час очолювали згадані факультети.

Однак, на противагу мово- та літературознавцям, ситуація була менш сприятливою для тих, хто цікавився українською історією. Студенти, які вивчали історію України, змушені були задовольнятися загальними курсами історії "цивілізації", які пропонували мало не всі факультети славістичних студій, або звертатися до курсів нової російської історії, які почали викладатися за роки "холодної війни". Їх єдиний вибір полягав у покиненні університетів разом і об'єднанні із новими емігрантськими інституціями, які виникали в повоєнні роки й організовували різного роду лекції, досліді та публікації. Найбільш активною такою інституцією в

Канаді була Українська Вільна Академія Наук (УВАН), заснована у Вінніпезі під головуванням Дмитра Дорошенка, який ненадовго повернувся до Канади після закінчення війни.

(Закінчення в наступному числі.)

Примітки:

- 1 Історія упереджених настроїв у Канаді в цей період є добре задокументована. Див., наприклад, **Frances Swyripa, Ukrainian Canadians: a Survey of Their Portrayal in English Language Works** (Edmonton: CIUS, 1978), pp. 1-25; **Howard Palmer, Patterns of Prejudice: A History of Nativism in Alberta** (Toronto: McClelland and Stewart, 1982), стор. 5-60.
- 2 Михайло Грушевський, недатований лист, "До Хвальної Організації українського вчителства в Канаді", в Михайло Марунчак, "М. Грушевський і українці Канади", *Вільне слово* (Торонто), 19 листопада 1966 року.
- 3 Див., зокрема: Ю. Стечишин, *Ювілейна книга 25-ліття Інституту ім. Петра Могили в Саскатуні* (Вінніпег: Український Голос, 1945).
- 4 Цитата з архіву Симпсона в нашій "George Simpson: The Ukrainian Canadians, and the "Prehistory" of Slavic Studies in Canada", *Saskatchewan History*, XLI, No 2, 1988.
- 5 Victor O. Buyniak, "Slavic Studies in Canada: An Historical Survey", *Canadian Slavonic Papers*, IX, I (Toronto, 1967).

Looking for that authentic Ukrainian gift?

UKRAINSKA KNYHA

A Division of Demo Trade Limited

Importer and distributor of fine giftware

NOW DUTY FREE!

No Duty on clothing (except leatherware), footwear and food sent in prepaid parcels to Ukraine, Belarus, Russia, the Baltic States and other parts of Eastern Europe.

- EMBROIDERED
tablecloths towels bedspreads
aprons blouses shirts
- BEAUTIFULLY PRINTED
wool kerchiefs and shawls
- HAND PAINTED
decorative plates and boxes
- INLAID WOOD
from the Carpathians,
Hutsulshchyna and Bukovyna
- GLASSWARE AND CRYSTAL
from Lviv and Kiev
- BOOKS PERIODICALS and more

Your heritage art store

UKRAINSKA KNYHA
962 Bloor Street West, Toronto, Ontario
Canada
FAX: (416) 531-4075 Phone: (416) 534-7551 TELEX: 06-22465

M6H 1L6

ПОЕТ ДАЛЕКИХ ГОРИЗОНТІВ -- ОСТАП ТАРНАВСЬКИЙ

Василь СОКІЛ

СЛОВО ПРО ТАТКА

(З нагоди 50-річчя останнього арешту його,
з якого він не повернувся...*)

Минув рік як визначний поет і письменник Остап Тарнавський, Голова Об'єднання Українських Письменників "Слово" в діаспорі, скінчив свою земну мандрівку і пішов у засвіти. Життя як мандрівку на Землі відчував він глибоко в душі, а вислів цієї правди залишив нам у своїх творах, у своїй поезії -- "Людське життя -- це мандрівка під музику тиху, що її грають заобрійні музиканти". ("Слова і мрії", стор. 41)

Творчість д-ра Остапа Тарнавського припадає на другу половину ХХ ст. на час II-ої світової війни, на час "Великого ісходу", далеких мандрів за океани у чужі краї. Уродженець княжого Львова, де почав писати й друкувати свої твори, розгорнув "свої крила" до високого лету далеко від України аж у Америці, а тепер відійшов у ще дальшу путь, залишивши свої скарби в духовій скарбниці не тільки українській, але й в загальнолюдській. Постать Остапа Тарнавського -- це видатна постать української діаспори, ясніє на тлі письменників-філософів як М. Шлемкевич, Ю. Дивнич, С. Гординський, Д. Козій, що гуртувались особливо в "Листах до приятелів". Саме в цих "Листах" читаємо його есеї, сповнені філософською думкою, глибоким вникненням у явища духового світу, чи це будуть літературні напрямки, як наприклад про "Модернізм", "Родовід цивілізації", чи про письменників нашої доби, як Леонід Мосендз і його "Останній пророк", чи філософією сповнений есей "Людське життя -- це шукання правди" ("Листи...", 1961, XII) і багато інших. Що вражає читача в цих есеях -- це величезне авторове знання світової літератури, різних народів, різних часів від найдавніших до сучасних. Друге -- це філософське вглиблення у творчість різних авторів зі світових шляхів, поетів, прозаїків, критиків, філософів. І третя особливість -- це підкреслене місце української літератури, місце наших письменників і їхні досягнення на вершинах світової творчості, вклад української нації у загальнолюдську скарбницю духа.

Філософією, етикою -- цією моральною силою і гарячою любов'ю до України сповнені твори Остапа Тарнавського. А діяпозон цих творів справді широкий. Не в кількості він, а в якості. Твори О. Тарнавського різних жанрів. Це бо поезія, проза, есеї, статті, переклади, літературна критика. Як слушно писав колись Ярослав Климовський:

"Остап Тарнавський -- це одна з видатних постатей української літератури в діаспорі. Його присутність серед нас відчуваємо з часу "Великого ісходу". А тепер відійшов він до "свого дому", що про нього пише: "Мій дім не тут. Мій дім аж за зорею", але його присутність завжди яснітиме в духовості України.

Олександра Ю. КОПАЧ

Татко... Дорогий, як і наша матуся, татко! Так ми всі, п'ятеро дітей, звали свого батька. Нас батьки навчали і виховували в пошані до старших, працелюбними, ініціативними і по-педагогічному вміло спрямовували кожного до кращого виявлення здібностей. Завдяки цьому старший син Микола став одним з видатних гірничих інженерів і почав блискучу кар'єру в Донбасі. Дочці Марії вгадали майбутнє: вона стала всесвітньо відомою співачкою. Мене охоче благословили на журналістику та красне письменство, де я й донині намагаюся щось путнє зробити. Молодший син Володимир після закінчення керованої Лесем Курбасом студії став актором театру "Березіль". Віра також здобула технічну професію. І мабуть найголовніше, -- батьки виховували нас у патріотичному дусі, в міцній національній свідомості з дитячих років.

Батьків своїх ми шанували всім єством. За шляхетним українським звичаєм зверталися до них на "ви". А ім'ям татка визначали шанобливу ласкавість, яка також є шляхетною рисою відносин в українській родині. Ця традиція збереглася й надалі: мій син називає мене татунею, а його доньки звертаються до нього цим же пестливим ім'ям.

Всі ці якості прищепили нам батьки, прості сільські вчителі, які не так за приписами науки, а в наслідок свідомого покликання все життя присвятили священній справі народної освіти.

З глибоким подивом уявляю, з якою настигністю наш татко прагнув самотужки здобути звання народного вчителя. Він був молодшим сином багатодітної кріпацької сім'ї, яка в дитячі роки втратила батька, закатованого жорстоким поміщиком за непокірну вдачу. Тяжка доля випала на матір, яка спромоглася подбати, щоб діти здобули бодай початкову освіту. Подальші обставини склалися так, що мати змушена була поклатися виключно на особисту ініціативу дітей. Напевне благодатні гени були вкладені в них: усі зуміли здобути певні професії. Наймолодший син Іван вирішив стати народним учителем, вважаючи справу освіти найважливішою для людей. І все життя самовіддано доводив це...

Я з татком і мамою. 1928 рік.

ЧИ ВИ ВІДНОВИЛИ ПЕРЕДПЛАТУ?

Як дорогу реліквію, зберігаю в своєму родинному архіві невеличкий трапецієвої форми срібний значок, яким татко був нагороджений Дніпропетровським комітетом Робосу (робітників освіти). В центрі значка на сторінках розкритої книжки викарбовано:

"СОКОЛУ І.В. на пошану довгорічної освітньої праці -- 1886-1927."

Отже, 19-річним юнаком почав він педагогічну діяльність. Народився 1867 року в селі Добровілля, тодішнього Павлоградського повіту, Катеринославської губернії. Подальший шлях можна накреслити на підставі родинних подій, а найраніший період -- на здогадках. Старший брат Микола народився 1899 року в селі Кушугумівка поблизу Олександрівська (нинішнє Запоріжжя). А де ж батько вчителював попередні десять років, можна догадуватися з його згадок про Федорівку та Гайчур поблизу Гуляйполя. Пригадую, як татко був переконаний, що в його федорівській школі вчився учень Улас Чубар, який по революції став головою уряду Української Соціалістичної Республіки.

На жаль, не маю відомостей, де і за яких обставин юний учитель Іван Сокіл зустрівся і одружився з Євдокією Панченко. Вона народжена в селі Преображенка оріхівського повіту в сім'ї заможного господаря і здобула професійну освіту в престижному тоді Жіночому Педагогічному Училищі в Твері. Щаслива доля звела їх, очевидно, в роки, коли татко починав чи продовжував учителювання в Кушугумівці. А згодом напевне вчителювали вони у Жеребці поблизу Оріхова, бо в цьому селі народилася Марія. А вже на початку 20-го століття опинилися в Гусарці. У це село татка фактично було спроваджено за його українство: Гусарка -- село з російських переселенців часів Катерини Другої нібито мало унеможливити його зв'язки з українськими діячами того часу.

Нагляд за поведінкою і діяльністю Івана Васильовича Сокола був пильний. Дуже часто і без попередження найжджали інспектори з Олександрівська та Катеринослава. Безперечним інформатором був гусарський піп Афанасій, з яким не встановилося звичайних людських взаємин, -- а навпаки, -- піп-русак одверто намагався компрометувати вчителя, який не те що говорив українською мовою, але й одержував з-за кордону заборонену літературу. Дійсно, татко навіть у таких умовах не поривав постійних контактів з українськими діячами.

Губернські інспектори не могли знайти крамоли і завжди давали високу оцінку педагогічній праці Івана

Васильовича та Євдокії Григорівни. Доказом цього було й офіційне запрошення гусарського вчителя на Всеросійський Учительський З'їзд, який відбувся в Петербурзі 1910 року.

Ця подія запам'яталася мені, п'ятирічному хлопчикові, коли татко повернувся з Петербургу у великопанським зимовім пальті та круглій хутрянній шапці. Він ще й знявся в цьому одязі в Петербурзі. Взагалі татко й сам був здібним фотографом. Мав, далекі, єдиний не лише в селі, а й у цілому повіті фотоапарат системи першого винахідника француза Дагера. Так і звався цей прилад дагеротипом...

Чимало збереглося знімків подальших років, коли вже й я навчився оперувати таким апаратом. Певна річ, знімки тих років -- чудові орієнтири для спогадів. Крім таких речових доказів про той чи інший життєвий період збереглося кілька старовинних книжок з колись багатой бібліотеки сільського вчителя Івана Васильовича.

Наш татко часто навідувався до Катеринослава, де у нього в ті часи було немало знайомих українських діячів. Насамперед це був Дмитро Іванович Яворницький, з яким він мав попередньо листовний зв'язок, повідомляючи про місцеві знахідки старовини, які часто зустрічались в нашому цілинному за моїх часів краю України.

Через Дмитра Івановича татко познайомився з діячами та українськими організаціями в Катеринославі. (А коли вся наша сім'я перебралася до Катеринослава, татко активну участь брав у діяльності "Просвіти".) Знайомий він був з Синявським Антоном Степановичем, директором престижного комерційного навчального закладу, з високим званням дійсного статського радника, а в той же час значного українського громадського діяча. Дякуючи такому знайомству, таткові пощастило й помістити туди старшого сина Миколу. Між іншим, у цьому навчальному закладі історію викладав Дмитро Дорошенко, відомий політичний діяч, а по другій світовій війні Президент еміграційної УВАН.

Знайомство з Іваном Михайловичем Трубою стало видатною подією в нашому юнацькому житті. Родина Трубів, -- Івана Михайловича та Віри Петрівни, на прохання нашого татка взяла нас у, так би мовити, прийми, коли ми, Коля, Маня та я, вчилися в Катеринославі. Про катеринославський період нашого навчання і побуту докладніше згадав я у книжці "Здалека до близького".

Татко наш самотужки здобув широку освіту. З подивом і повагою зауважу, як досконало він володів літературною українською мовою. Дуже цікаво викладав свої думки в листах до нас. На жаль, не пощастило зберегти ці листи за винятком двох поштових листівок до Марії, про які скажу далі... Але відомо, що не лише листувався він з окремими людьми та часописами, але й надсилав до них свої статті. В "Словникові українських псевдонімів" Ол. Дея, виданому "Науковою думкою" 1969 року, на сторінці 344 зазначено, що Іван Сокіл друкувався 1906 року в журналі "Громадська думка", під псевдонімом "Селянин".

Дві поштові листівки, про які почав я мову, отримала сестра, коли вона в кінці 30-х років разом з чоловіком Антоном Рудницьким виступала з концертами в Америці. Написані дрібним почерком, листівки спов-

ДЕНТИСТ
Д-р ІГОР БАБИЧ

Dental Surgeon

подає свою нову адресу:

**297 MAIN STREET NORTH
BRAMPTON, ONTARIO
L6X 1N5**

Тел. 451-0227 або 453-0004

нени цікавим змістом. Листівки ці відносяться до років, коли татко лишився самотнім. 1936 року від інсульту, викликаного засланням на Колиму старшого сина Миколи, померла наша багатостраждальна трудолюбива матінка... В листівці від 20 березня 1939 року пише: "Дорогі мої дітки! Не знайду слів, щоб висловити радість, яку переживаю, одержавши сьогодні ваш лист. Читаючи його, я тричі зривався плакати від того, що там пишуть про тебе, як всесвітню видатну співачку... Душа моя повна зворушення... Коли б ще видужав К. (Мова про Колю, який гинів у Магадані.) В іншій листівці цих часів пише: "Одна мені радість -- ваші фота. Присилайте ще. Як гляну на них, то й усміх з'являється, а туга й тривога на мить зникають..."

А які небезпеки були у нього від листування з Манею! Це ж бо вважалося "злочином"! Зв'язок з закордоном! Шпигунство! Зрада батьківщини! Як тероризували батька за його листування з дочкою! Безупинно викликали до чекістських органів, залякували, погрожували, а одночасно, тисли на бідолоашного, щоб він "заслужив довір'я", погодившись стати їхнім інформатором-стукачем! В один з таких моментів він приніс до енкаведиста, який тероризував його, всі листи, які отримував від Марії, -- і заявив, -- хай арештовують і карають його, якщо в цьому листуванні знайдуть щонебудь злочинного...

Але арештів і тюрми він і раніш зазнав. 1918 року був арештований і посаджений у в'язницю за "зв'язки" з махновцями. Парадоксальним у цьому було те, що арештували його каральні органи... УНР! Суть справи полягала ось у чому: 1918 року махновські війська з боєм здобули місто Катеринослав і немалий час у ньому панували. Нагадую, майже все чоловіче населення Гусарки пішло до махновських партизанів. Хоч як дивно, але такі гусарці вважали своїми ворогами своїх же учителів і на загальному сході ухвалили розстріляти Івана та Євдокію Соколов. Батька в той час не було в Гусарці, він уже перебував у Катеринославі. То вирішено було скарати Євдокію Григорівну. Врятував її один з її учнів, Василь Гудина, який уночі попередив її про таку ухвалу махновського загону і допоміг їй з двома молодшими дітьми негайно залишити село, і тієї ж ночі відвіз їх на поїзд.

Коли махновці захопили Катеринослав, трапилося, що мене з старшим братом на вулиці зустріли гусарські махновці і намірилися постріляти тут же на вулиці. Але один з них сказав, що насамперед треба одвести нас до штабу, щоб выяснити, де зараз наш батько. Повели до свого штабу -- і в ньому, на наше щастя, нас побачив отой саме Василь Гудина! Як начальник штабу він наказав нас відпустити. Навіть особисто вирішив одвести додому. Більше того, наказав привезти до нашої квартири чималу кількість харчів. Коли через якийсь час махновців вибили петлюрівські війська з Катеринослава, їм "добрі сусіди" донесли про нашу дружбу з махновцями. І нашого батька петлюрівці арештували. Просидів він кілька тижнів і за допомогою українських діячів, на решті, був випущений з тюрми.

Загрозливішим був арешт татка у справі СБУ. 1929 року його арештували і готували до відомого процесу СБУ як активного учасника цієї організації.

Понад три місяці його тероризували катівськими засобами в катеринославській тюрмі. Щаслива доля врятувала його, коли вже будь-які надії зникли. Молодша сестра Віра через стільки років, коли ми вже були в США, оповіла в Дітройті мені, як то все сталося. Під час одного з побачень батько крадькома від тюремного наглядача, встиг усунути їй у руку зіжмаканий папірець і шепнути: "Негайно одвези Мані." Наступного дня Віра була вже у Харкові і віддала татову записку. В ній він ледве розбірливо писав: "Єдина надія на Чубаря звернись до нього." Марія вирішила йти не до Чубаря, а до Балицького, голови тодішнього ГПУ. Він з пошаною ставився до примадонни харківської опери, часто заходив навіть за куліси до неї, щоб передати своє захоплення її талантом. Тож Марія і зважилася піти до того "шанувальника". Дійсно, він прийняв її, навіть не довідуючись у якій справі вона звертатиметься. Вислухавши її, сказав: "Маріє Іванівно, не турбуйтеся, все буде гаразд. Я дам належне розпорядження."

Через якийсь тиждень батька випустили з тюрми. У в'язниці пробув сто один день. У нього виросла така борода і мав він такий змучений вигляд, що дома його не впізнали... Після звільнення йому дозволили знову вчителювати, не турбуючи до 1934 року. Після вбивства Кірова вибухла нова, ще жорстокіша хвиля сталінського терору. У якому тривожному стані його тримали безупинні виклики до чекістських слідчих протягом цих років! На дивне щастя, -- тюрми уникнув він цього разу. Однак, у списках "ворогів родини" лишився до нового, останнього арешту, з якого вже не вийшов.

Почалася війна. Мені в Україні з дружиною і малим хлопцем буквально в останні дні вдалося втекти від смертельної небезпеки, подавшись у евакуацію в Середню Азію. А батько мав підстави спокійно зустріти німців, як ворог більшовиків. Крім того, лишалися в німецькій окупації Микола і Віра з сім'ями. Молодший син Володимир з перших днів був у діючій армії. Хоч ми намагалися взяти з собою в евакуацію татка, він від цього відмовився... Мешкав не в місті, а в селищі Ігрені, де працював у тамтешній школі. Воєнні події напевне не викликали в нього тривоги за майбутнє. У всякому разі відступ німців з України і наближення радянської армії до Дніпропетровська ніяк не викликало у нього ані найменших тривог за свою долю...

PALADIN INSURANCE LTD.

Tel: 239-7392

ПАВЛО КОЛОДІЙ

Insurance Broker

Забезпечуємо: дома, апартаменти, котеджі, автомобілі, торгові підприємства, каліцтво, життя! Також групова асекурація!

**90 Advance Road
Etobicoke, Ontario
M8Z 2S6
Fax: 239-9508**

Полагоджуємо
медично-шпитальне
забезпечення для осіб,
що приїжджають до
Канади на відвідини!

Микола цілком ясно розумів, що йому судилася нова Колима. Такого ж переконання був і чоловік Віри Микола, який міг бути трактований як дезертир, бо в останні дні перед приходом німців був мобілізований, але не зміг прибути на призовний пункт. Обом їм украй стало необхідним тікати від більшовицької влади. У Миколи була реальна можливість забрати з собою татка, але, на превеликий жаль, татко виявив непростенну наївність, запевняючи себе, що йому нічого від "своєї" влади не загрожує. Адже працював не на окупантів, а своєму народові.

Микола і Віра з дітьми не змогли переконати татка тікати від неминучої кари і змушені були залишити його на Ігрені.

Довго ніхто з нас не мав вістей про його долю. Лише в середині 1944 року до мене в Самарканд прибув від Володі лист Васси Андріївни Хвощинської, матері дружини Миколи Вірусі, який чудом пройшов до нього у військову частину, а він його мені переслав. На жовтому і потертому клаптику паперу вона писала:

"Сідьмого ноября 1943 года татка забрали я кожний день ношу передачу (це значило, що він тоді сидів у кутузці на Ігрені) сама нуждаюсь наша хата згоріла Віруса і Коля не знаю де живу в татковій хаті все його описали мені приказали сторожувати... ні грошей ні хліба ношу передачу буряки та моркву і сама теж... Андрія Юхимовича та ж участь що і татка старайся розібрати письмо вулиця Шевченка дом 73..."

Отже, сталося найгірше. Татко і небіж Андрій Виниченко, обидва вчителі Ігренської школи, арештовані. За що? Відразу після повернення з Середньої Азії поїхав я до Дніпропетровська довідатися про дальшу долю бідолашного батька. У відділі внутрішніх справ сказали, їм нічого не відомо, бо то була справа СМЕРШ'у. Після цього мене відразу забрали в армію. Повернувшись у серпні 1945 року, я знову домагався відповіді про долю батька. Цього разу дніпропетровська прокуратура відповіла, що батька засуджено на п'ять років і вислано з Дніпропетровська. А куди, ніхто не дав відповіді. Лише 1950 року прийшла довідка з дніпропетровського архіву: "Гр. Сокол Иван Васильевич умер 23 июля тысяча

девятьсот сорок пятого года. Причина смерти -- ослабление сердечной деятельности в возрасте 78 лет."

Навмисна фальсифікація. І нахабна плутанина, щоб не знати правди: вислано на п'ять років з Дніпропетровська, а виявляється помер у Дніпропетровську?

Після особливо рішучого звернення до дніпропетровської СБУ Марії в листопаді 1992 року, зробленого особисто в дні її приїзду в Україну з США, прийшла відповідь не від колишнього КДБ, а від директора державного архіву області "архивная справка", яка ще більше заплутала справу. В ній зазначено, що батько був засуджений по трьох статтях 54-3, 54-10, ч. 2, 54-11 УК УРСР "к ссылке в Кустанайскую область Казахской ССР на 5 лет".

Знову ж таки, куди? Кустанайська область величезна. Де і коли він помер, власне, де замучили його до "ослабления сердечной деятельности"?

Для "заспокоєння" директор архіву Т. Ченцова підписала цю довідку з такими кінцевими рядками: "На основании ст. I Закона Украины" О реабилитации жертв политических репрессий на Украине" от 17 апреля 1991 года Сокол Иван Васильевич реабилитирован 29 декабря 1992 года прокуратурой Днепропетровской области..."

Знову ж таки бюрократична, формальна відписка. Чому не сказано дійсної правди? Чому не визнається, що "державний злочинець, засуджений аж по трьох статтях" виявляється абсолютно невинний і покараний злочинцями, які мусять тепер бути за це покарані? Чому не зняті з імени чесного трудівника ганебні плями безпідставного обвинувачення?

І врешті хто і в якій мірі зобов'язаний відшкодувати не так матеріальні, як моральні втрати, завдані цим беззаконням? ■

***

"Чисті джерела" -- так називається Дніпропетровське обласне свято українського фольклору, що було започатковане кілька років тому працівниками Музею Дмитра Яворницького. А тепер воно стало традиційним, щороку в ньому бере участь все більше аматорів, особливо дітей. Це відродний факт прилучення молодого покоління до української культури.

FOR COURTEOUS FRIENDLY SERVICE
ВВІЧЛИВА І СПРИЯТЛИВА
ОБСЛУГА

COMMUNITY TRUST

2271 BLOOR STREET WEST, TORONTO, ONTARIO, M6S 1P1

PHONE: 763-2291

ЗВЕРТАЙТЕСЯ З ДОВІР'ЯМ
ДО КОММЮНІТИ ТРАСТ
У ВСІХ ФІНАНСОВИХ
І БАНКОВИХ ПОТРЕБАХ

УКРАЇНА ЩЕ ДОВГО БУДЕ В БОЛОТІ

Кореспондент "Часу" розмовляє з депутатом Верховної Ради шановним Сергієм Головатим. Хоч його думки суб'єктивні, але після резигнації Л. Кучми порушені тут справи стали для України ще більш актуальні.

-- Пане Сергію, чи не розрахований проєкт державотворення на трохи ідеалізоване суспільство?

-- Можливо. Там, очевидно, є речі, які можна здійснити справді тільки в іншому суспільстві.

-- А як змінили проєкт поправки, що були прийняті?

-- Несуттєво. Головне, що була прийнята концепція.

-- Львів'яни принесли на IV збори Руху плакат "Диктатура у Русі, створена п. Чорноволом, нагадує більшовизм і його диктатуру, з якою боровся п. Чорновіл".

-- Я не згоден з цим. Не бачу, в чому полягає диктатура Чорновола. Якби я відчував, що Чорновіл має запроваджувати диктатуру, я би в цій організації не був. Я є якраз прихильником багатьох позицій Чорновола, а не Чорновола особисто, саме тому, що та команда, яка накидає йому цей ярлик і яка постійно проти нього бореться, більше схильна до диктатури, аніж Чорновіл. Я маю на увазі Драча, Павличка, Горинів, Скорик, Поровського. Ці люди дуже близькі до ідей диктатури і впровадження її в життя. Вони це зробили на минулому з'їзді Руху: своїм диктатом поставили на коліна весь з'їзд і частково -- Чорновола. Утворили тріумвірат. Вони попрали норми демократії, не захотіли коритися більшості. Вони шантажували політично, фінансово. Чорновіл поки що цього не робив і тому я в тій частині, де є він, а не вони.

-- Взагалі, демократія -- це забезпечення прав людини в першу чергу.

-- Ні, я б так не сказав. Демократія -- це в першу чергу можливість вирішувати всі питання без насильства, шляхом обговорення і прийняття рішень через голосування. Прийняття рішення більшістю супроти волі меншості, але з врахуванням позиції і волі меншості.

-- Як рядовий член суспільства, я себе почуваю дуже беззахисною. Зокрема, перед судами. Який ви бачите реальний вихід, адже юристи приходять в уже налагоджену систему?

-- Зараз повний безлад у всьому. Нема ніякої системи відповідальності, немає правового режиму, за умов якого діяв би закон, за яким би притягалися до відповідальності за будь-які протиправні вчинки.

Правильно, ви беззахисна людина. Вас ніхто не захистить. Суд цей не діє як інстанція захисту людини. Суд -- інстанція захисту властей існуючих, мафіозних структур на місцях чи у верхах, не має значення, але людину він не захищає.

В таких умовах людина зневіряється і в силі закону, силі влади, і в принципі моралі, порядності. Вза-

галі той стан, в якому зараз українське суспільство... Ще навіть рік назад цього не було, що є зараз. Деградація, яка почалася в радянський період, ще прогресує. Здавалося, що коли ми вирвемося із комуністичної системи, то зможемо відроджувати якісь цінності, ідеали, якісь закони, принципи моралі, чесноти -- нічого цього немає, поки що навпаки. На мій погляд, все гірше і гірше. Зараз людина ще менше захищена, ніж до незалежності.

Загальний стан суспільного розвитку -- це насамперед принцип власності. Можливо, це прискорить процес утвердження справедливості. Бо тоді власник може боротися за свою власність, відстоювати свої права. Тоді суд буде діяти, можливо, на захист принципу власності -- коли буде різноманітність форм власності, і основною -- приватна. Зараз зберігається монополія держави, а в умовах державної монополії на власність так званими власниками є корумпована бюрократія. І вона захищає себе, а всі інші для неї -- це є ніщо, це є раби.

-- Наш Прем'єр-міністр пан Кучма, коли його запитали про культуру, відповів, що він розуміє її в широкому сенсі слова -- культура виробничих стосунків, наприклад. Тобто майже прямо сказав, що про культуру, як про таку, сьогодні нема чого говорити.

-- Так, він мабуть не знає, що це таке. Не те що не знає, але він майже завжди працював директором військового заводу, все-таки в нього не було потреби стільки займатися питаннями культури, як це тепер має займатися прем'єр-міністр. Але, разом з тим, він має віце-прем'єра Миколу Жулинського з питань гуманітарної політики, і це певною мірою буде заповнювати його прогалини. Хоча, ви знаєте нас зараз культура не врятує. Нас врятує тільки економічна реформа, здійснена цивілізованим шляхом, чесно, а не так, як це робилося останнім часом, доки не прийшов до влади уряд Кучми.

-- Нас культура не врятує, але ми, напевно, повинні врятувати культуру.

-- Ну, тому я кажу, що в тій ситуації, коли є віце-прем'єр Жулинський, міністер культури Іван Дзюба -- всі карти в руки. Донині у нас на таких високих посадах не були настільки обізнані в культурі люди, як ці. Особливо Іван Дзюба. Думаю, Кучма не такий, що буде відкидати їхні пропозиції.

-- Можна оптимістично дивитися в майбутнє?

-- Хто його знає. Я не дивлюся оптимістично.

-- А що буде далі? Бізнесмен з Канади сказав: "Не хочу лізти у ваше болото", це болото буде ще довго?

-- У нас -- довго. Україна буде довго в болоті.

-- Треба виводити, як Мойсей з пустелі, сорок років?

-- Думаю, що так. Українці загнали Україну у це болото. І я не думаю, що є Мойсей, в нас нема Мойсея.

Галина МАТВІШИН

НАМ ГОРНУТИ ЦЮ ХВИЛЮ

У лютому цього року минуло п'ять років з того часу, як було утворено в Харкові найперше неформальне українське товариство "Спадщина". Багато інших товариств і партій виникло пізніше на його основі, але "Спадщина" себе не вичерпала. Щопонеділка топчеться стежина, котра веде до святого у Харкові місця -- будинку Алчевських, де діє наш народний лекторій і де харків'яни можуть безкоштовно послухати українську пісню, музику, зустрітися з визначними людьми. Ця харківська стежина до будинку Алчевських ще дуже ненадійна, як і багато інших українських стежин у суцільно зрусіфікованому місті. Адже господар будинку -- міліція, офіційно це ще й сьогодні будинок культури імені В.І. Леніна. Час від часу нам нагадують про це, показуючи на двері.

Нешадно гуляла по Харкову большевицька коса антидуховності, українофобії. Було що нищити... Від Сковороди, від великої четвірки: Г. Квітки-Основ'яненка, П. Гулака-Артемівського, А. Метлинського, М. Костомарова, від Братства Тарасівців до літературного ренесансу 20-х років Харків послідовно відігравав роль одного з важливих центрів української духовності. Тоталітарний режим зробив усе, щоб винищення українського духа на Слобідщині було на цей раз остаточним. У місті це була боротьба з націоналізмом, на селі -- голодомор.

Кілька хвиль всеукраїнського національного відродження піднімалося упродовж віків саме з Харкова, ці хвилі було кому горнути.

Остання хвиля, що має омити сьогоднішній Харків, набігає на наших очах. Її горнемо ми, відірвані від попередніх поколінь, не такі чисельні, як того вимагає обсяг роботи, посеред нас не зводяться могутні постаті Сковороди чи Костомарова. Але задумане повинне здійснитися, і коли Бог покликав до цього здійснення нас, то на нас і покладається відповідальність.

Ось у такому ключі і треба оцінювати роботу культурологічного товариства, котре ще на початку 1988 року в комуністичному Харкові поставило перед собою на той час фантастичні завдання реставрувати українське обличчя міста від усіх чужеродних нашарувань. То був гурт відчайдушних ентузіастів. Серед них найавторитетніші, широко мислячі українці мали за собою роки ув'язнень, переслідувань, знали, що заради волі і розквіту України ніяка ціна не буде зовеликою. За ними йшли молодші. Усвідомлювали, що це останній шанс. Не було коли займатися саморекламою (рекламу нам робили райкоми та КГБ), не було коли і заробляти гроші, віддавали свої останні.

За п'ять років у Харкові багато чого змінилося. Активізувалися, на новому ґрунті зорганізувалися комуністично-шовіністичні сили. Велику розтлінну роль, перевершуючи все, що було раніше, грає телекомпанія "Тоніс", заснована з Москви. Немалі зміни відбулися і в українських організаціях. Їх стало більше. На жаль, побільшало і непорозуміння між собою. Але культурологічне товариство "Спадщина", як і

раніше зберігає за собою роль материнську, об'єднуючу. Задля цієї спасенної консолідації функціонує (виключно на ентузіазмі!) наш щотижневий народний лекторій...

Починаючи з 1989 року, наше товариство щоліта проводить на Харківщині кобзарський тиждень. Бо ж Харків таки був визнаною столицею кобзарів. Саме у Харкові організував Г. Хоткевич перший в історії українського кобзарства виступ кобзарів та лірників на XII археологічному з'їзді. Тому в чорну добу большевизму саме Харкову було визначено роль могильника української і кобзарської долі. Наш обов'язок -- зняти з Харкова кобзарське прокляття.

У цьому році з ініціативи харківської організації КУН, "Спадщина" та "Просвіти" започатковано щорічний літературно-мистецький фестиваль "Сад пісень", шляхи якого проляжуть по визначних сковородинівських місцях Харківщини та Полтавщини. Безумовно, такі масштабні заходи важко буде здійснити на високому рівні без державної підтримки. Можливо, схвальна оцінка і підтримка нашого фестивалю з боку міністра культури І. Дзюби справить якесь враження і на харківські міські та обласні власті, котрі усі ці п'ять літ зизим оком дивляться на нашу зрештою державотворні потуги в галузі відродження української культури. Не маючи змоги заборонити нас, як це вони робили, будучи ще комуністами, відповідальні представники харківської влади знаходять інші ефективні методи, як паралізувати нашу роботу. "Демократична" влада Харкова, свого часу роздаючи "партійні стіни", не обійшла увагою і ветерана демократичних зрушень -- нашу "Спадщину". Правда, чомусь саме їй, і напевне ж "випадково", було надано приміщення, вже зайняте комерційною фірмою "Досуг". І вже півтора роки ми не можемо в нього вселитися, маючи на руках всі юридичні документи, бо міська влада неспроможна виконати свої власні рішення. Бо ми їй чужі, бо комусь дуже важко звикати до того, що українці є і сміють бути...

Мабуть, багато з тих функцій, котрі виконує сьогодні "Спадщина", могли б виконувати і якісь інші державні або й не державні структури із забезпеченою матеріальною базою. Але нічим не змінити свідому безкорисливість і відчайдушність у намаганні зігріти цей безнадійно охололий світ.

Не сподіваючись на підтримку від влади, хотілося все б надіятися, що з'явилися вже меценати, здатні піднятися над егоїстичною примітивною мудрістю матеріальної взаємовигоди та моментальної віддачі. Сівач, котрий дбає про добрі врожаї, не повинен ховати зерно. Хотілося б надіятися, що в місті традиційного українського меценатства хтось та й підтримає хоча б окремі наші програми. Хотілося б вірити, що і серед ділових людей ще не перевелися такі, котрим болить духовно сплюндрований Харків, і котрі розуміють всеукраїнське значення харківського відродження.

Наша адреса: 310002, Харків, вул. Сумська, 44/2, 3-й поверх.

Олександра КОВАЛЬОВА

БЕЙДЖІНГ -- ЗАБОРОНЕНЕ МІСТО

Трапилась мені нагода відвідати Гонконг. Там архітектором працює моя молодша дочка. "Ну, -- кажу, -- доцю, як приїду до тебе, то просто гріх буде не використати нагоди та не гайнути до Китаю". А дочка, як дві краплі води, в мене вдалася -- зразу згодилась. Сказано, зроблено. Замовила я квитки до Бейджінгу. Перед самим від'їздом мій коханий, раптом зробив заувагу: "А в Бейджінгу, між іншим, зараз холодука така, що переплуне й Сибір". Отакої! А я ж надіялась... У нас в Австралії літечко припікає, в Гонконгу осіннє сонечко пригріває, а в Китаю, виходить, під боком люта зима.

Кинулась я в останній момент всю теплу одежину позичати. Збралась, як на Північний Полюс. Лечу до Гонконгу. Ось уже і летовище близько. Літак низько над будинками летить: можна бачити, хто що вечеряє і яку телевізійну програму дивиться. Здається ще сантиметр нижче і буде нам амба. Але добре все, що добре кінчається. І ми щасливо приземлились в Гонконгу.

Після традиційного цілуваннячка та обніманнячка, почали ми з дочкою гасати по місті, купувати дарунки рідним. Сам острів невеличкий, мальовничий (хоч правда він не один, а їх кілька). Людей скрізь напаківано, як сардинок. Де не потикнешся, скрізь люди. Будинки все більш хмарочоси. Одне їх рятує, де лиш трохи землі, все росте, буяє, і людський "прогрес" прикрашає та прикриває.

В місті все обвішане яскравими рекламами. Та й самі речі висять перед входом у крамницю. Ходимо, торгуємось за кожну річ. Ідемо на базар. Подорожі бачимо чудовий пляж, а недалеко багаті вілли. Це ціла колонія чужоземців. Живуть тут, як у Бога за пазухою. Їхні фірми за все платять. Дехто з багатих тубільців теж тут свій будинок має. Набігавшись на базарі, скупившись, сидимо втомлені, ласуємо тістечками, запиваємо кавою та милуємось чудовою затокою. Дочка теж має квартиру в гарній місцевості, просто з вікна видно гори, будинків немає, лише Божа краса.

Через кілька днів ранесенько рушаємо до Китаю. Наш літак невеличкий. Сідаємо у Бейджінгу годин за три з половиною. Виходимо в залу. Тут маса народу: одні приїжджають, другі зустрічають. До нас підбігає китаєць і ошелешує нас питаннячком: -- "Ви с Москви?" -- питає російською. -- "Ні, з Мельбурну", відповідаємо українською і бачимо його, не менш здивований вигляд. Пізніш він зустрів таки свою делегацію росіян.

З'являється наша провідниця і везе до готелю на околиці Бейджінгу. Кинувши швиденько в кімнатці свої манатки, рушаємо до міста таксівою.

І ось ми ходимо по славнозвісній площі Тяньмін. Кажуть, вона найбільша площа у світі. Юрби людей, дехто родинами, поприїжджали сюди, ходять, фотографуються, розглядають усе. А ми згадуєм ті криваві події, які бачили по телебаченню в 1989 році. Велика черга стоїть перед музеєм Мао Цзе Тунга. Та нас туди не тягне. Ось іде жіночка, на плечах велика квітчаста хустка. -- "Ви русские!" -- запитує. -- "Ні, українці", відповідаємо. Але зараз ми їй теж рідні. Розповідає, що роками приїжджає сюди. Щось привезе, продасть, а назад везе чоботи, пухові парки та інший дефіцит. І вигідно було, і зручно. А цього року сказали зась. Заплати, мовляв, за квиток додому доларами. З лихом пополам збрала вона сто доларів, та їх не досить. Ходе тепер, продає хустки. І виходить, як кажуть люди, і холодно, і голодно, і додому далеко. Живе в якихось родичів. І давай на китайців нарікати: "Побачили б ви, в яких умовах вони живуть, просто ужас", закінчує вона свою розповідь. Що ж -- кожний дубок хвалить свій чубок, ніхто свого горба не бачить.

Після оглядин площі йдемо поруч до крамниці. Над дверима висять два шматки прошитої ватної ковдри -- це замість дверей. Заходячи, піднімають їх набік. Недарма вони засмалцьовані, майже чорні. Що край, то й обичай. Всередині напів темно. Віконця десь угорі, навколо багато прилавоків. Попід стінами до самої стелі висить одежа на вішаках. Решта краму складено на полицях. Речі, що звисають над прилавком, аж чорні від того, що кожний на них "дивиться". Продавщиці всі стоять у ватянках, інакше прийшлося би їм дрижаки продавати. Ходимо, приглядаємось, і купуємо черевики і чудові шовкові хустки. Інші речі нам не подобаються ні якістю, ні кольорами -- заяскаві, або зовсім сірі. Розмовляємо по інтернаціональному -- на мигах. В місті багато приїжджених селян. Взагалі, кажуть, Бейджінг -- це місто чужинцям напоказ. В решті країни справи зовсім гірші.

Темніє, а ми ще ходимо бічними вулицями міста. Люди на велосипедах вертаються з праці. Скрізь де не глянеш, ідуть лавою. Під ногами калюжі. Будинки запуснені, чорні від бруду. Перед будинками складені різні речі: дошки, якісь залізяки, паливо. Вітер холодний. Виходимо на головну вулицю. Нас пропонують підвезти коляскою: хто ровером, хто сам запрягається. Але якось совісно людей наймати, зовсім почуватимусь капіталістом і експлуататором. Тож втомлені, перемерзлі, рушаємо до центрального готелю на батьківських. Звідси невеличкий автобус регулярно розвозить по інших готелях.

Наш готель розкішний, принаймні він таким мені видався. В залі висять канделябри. Знадвору і все-

редині декорований прикрасами, кольоровими світлами -- причепурився до Різдвяних свят. Правда, наша кімнатка простенька, і кожного разу, як купаемось, вода з душі затікає під килим в спальню, але це -- дрібниця. Вечорами у фойє перед ідальнею дитячий або дорослий хор співає колядки. Вранці, коли йдемо до сніданку, грає піяніст, і чудова мелодія лине по всьому готелю. У ідальні гарно розміщені столики, привітна обслуга. Хочеш, замовляй їжу, хочеш, сам бери. Їжа китайська, англійська, суха, варена, жарена, фрукти, тістечка -- одним словом, що душа бажає.

Сьогодні йдемо на Китайську Стіну.* Нам, виявляється, пощастило. Ще вчора дорога була зачине-на. Під час дощу і снігу їхати туди заборонено. Провідниця розповідає, що почали будувати стіну десь дві тисячі років тому як охорону проти кочових ворожих орд. Тягнеться Китайська Стіна п'ять тисяч кілометрів хребтами гір. Від Шанхайського перевалу до пустині Гобі перетинає вона п'ять провінцій і двадцять дві дільниці. Скільки людей загинуло при її будові -- ніхто не обчислив, але кажуть немало. Є багато легенд про різні людські трагедії.

На околиці міста, бачимо, міліція зупиняє селян, перевіряє документи. Видно, не кожному вільно їхати до столиці. По дорозі заїжджаємо до гробниць, де поховані тринадцять імператорів (з жінками і полюбивцями) з династії Мінг. Спускаємось в підземелля. Гробниці величезні. Походили, подивились і радо вилізли на світ Божий.

І ось мета нашої подорожі -- Китайська Стіна. Автобус зупиняється недалеко на площі. Перед очима незабутня картина. Скільки око бачить тягнеться ця красива, імпозантна стіна. Місцями вона понищена. Тут частину її відновили для туристів. Піднімаємось сходами. Дорога на стіні широка. Легко можна проїхати кінями. Саме тут вона розходиться у два боки. В один бік вона піднімається помалу. Туди йдуть переважно родини з дітьми. Наша група вибрала другий бік -- стрімкий. Чим вище піднімаємось вгору, тим красивіший і захоплюючий гірський краєвид. Навколо гори, гори... А вітер чим далі сильніший, мов ножами різже обличчя і морозить тіло. Не помагають мені невідчині тепла американська парка, дочина тепла могерова шапка і шарф, два мої светри, і навіть чоловікові вовняні кальсони, джінси, дві пари теплих панчіх та вовняні шкарпетки. Чим далі, йти стає важче. Вистелена дорога камінними брилами, які часом зроблені сходами, а іноді просто стрімко ведуть вгору. Зупиняюсь, дивлюсь на гори, на людей, що, як комашня, лізуть по стіні, і знову кречу, стогну, сопу і лізу далі -- все вище і вище. Може вернутись назад? Для чого себе мучити, приходить думка. Ні! Мушу йти. Охота -- гірше неволі. Ще трохи, ще декілька ступнів. Донька попереду фотографує мене і сміється. Йй тепліше -- має ватний плащ по кісточки. Та й що холод, як козак молод! Хоч інша приказка рече: в зимовий холод -- кожний молод! Отож -- вперед! Нарешті дійшла до вежі. Далі дорога зруйнована -- йти не можна. Як тут гарно і як холодно. Тепер приблизно розумію тих, що витрачають гроші

і час та лазять по горах. Зовсім інші думки і роздуми проймають людину, коли дивиться на велич природи та красу Божу з цієї висоти. Вся житейська суєта відсувається на другий план, маліє.

Вертатись вниз теж нелегко. Триматись треба стіни збоку. Нарешті зійшла. По дорозі до автобуса проходимо під красивою аркою. Скільки віків стоїть вона, думаю замріяно. Хтось теж, бачу, поцікавився, копіркнув чимось гострим, і в одному місці з-під фарбованої синтетики виглядає фанерний стовп! Недарма кажуть: гість приїде на хвилину, а бачить на милому... Але Китайська Стіна -- справжня, заспокоює себе.

По дорозі обідаємо у китайській ідальні. Вона, мабуть, з кращих. Тут їдять місцеві і туристи. Велика кімната на другім поверсі. Тепло, повітря просякнуте людським духом. Ставлять на стіл багато цікавих страв. Їжа незвичайна, але смачна. Пробуєм всього потроху. Саме приміщення старе, занедбане, і щиро кажучи, не першої чистоти. Але прийняли нас дуже привітно. Увечері втомлені ледве сунемо на вечерю. Співає хор, атмосфера святкова. "От, -- кажу, -- якби ще впав сніг, і зовсім було б ідеально."

Вранці нас зустрічає білий Бейджінг. Цілу ніч падав сніг. Тільки той, хто живе в Австралії, може зрозуміти наші почуття. Сьогодні оглядаємо Заборонене Місто. Кажуть, збудоване воно п'ятсот років тому. Вхід простим смертним був заборонений -- карали на горло. Тут проживав імператор з родиною, гаремом і обсерваторією. В один час, кажуть, полюбовниць було дев'ять тисяч, а євнухів до сімдесяти тисяч. Половина євнухів під час операцій помирало від недосконалої хірургії. Вхід до міста. Обведене воно стіною. Всередині ходимо численними терасами, святинями, залами, збоку якісь вулички, будиночки. Головна будова має три зали. Найбільша називається Зала Найвищої Гармонії. Тут відбувались різні церемонії. До кожної зали піднімаємось сходами. Йдемо подвір'ям і заходимо до Зали Небесної Чистоти. Далі ще три зали. Все це оздоблене, а тепер відновлене у старім китайським стилі і вражає своєрідною красою. Ось ми заходимо в імператорські пенати. Тут жив імператор з імператрицею. А далі в інших був гарем. Заглядаємо -- кімнати мініатюрні, темні, ні комфорту, ні краси. Куди їм до наших помешкань. В кінці подвір'я, нарешті, трохи дерев і цементові скульптури, що мають символізувати сад... Виходимо з міста через північні ворота.

На обід нас везуть до нового готелю. Все тут блищить, нове, але їжі дають мало і несмачна. По обіді їдем до імператорського Літнього Саду. Він далеко, в іншому кінці міста.

Вже вечоріло, коли ми приїхали до Літнього Саду. Майже підтюпцем проминаєм довгі відкриті коридори, альтанки, будови і виходимо на берег озера. Вечір тихо сідає на землю. Озеро все замерзло. Де-не-де майоріє на ньому постать. Молоді бігають по кризі, випробовують міцність. Дочка теж. А я турбуюсь на березі. Пізніш всі стоїмо, милуємось красою. Сюди в гарячі літні дні імператор тікав з

родиною від спеки міста. Бігом оглядаємо лабіринт різних будов, переходів, і вже зовсім потемки сідаєм у автобус.

Наступного дня дочка вирішає оглянути місто. Вирушаємо зранку. Холодюка надворі велика. Ходимо по крамницях. Знайшли одну, де все нове і модерне -- речі всі закордонні. І виглядає вона так, як на Заході. Людей тут зовсім немає, самі продавці. Ціни тут "кусаються": не по нашій кишені. Пізніш чимчикуємо по звичайних крамницях. Тут завжди замість дверей висять два полотнища ватних кодр.

Пізніш пішкуємо малесенькими вуличками, які називаються Дае. З боків тягнуться муровані стіни. (Такі самі стіни бачили по боках, ідучи до центру по широкий вулиці.) Де-не-де вгорі невеличке ґратоване віконце. Час від часу двері з кількома сходами вниз. У відкриті двері бачимо двір, там стоять якісь прибудівки. Кажуть люди, помалу, при потребі добудовують кімнатки. Часом видно, що стіна є частиною хати. Все тут старе і мабуть дуже тісне, бо багато речей складені охайно під стінами: брикети, дрова, якесь залізя та інші речі у ящиках. Ніде ні душі... Дороги тут дуже покручені. Ще ніколи я не бачила таких вузьких і хаотично збудованих вуличок. Це, властиво, лабіринт провулочків, і лиш тому, що дочка дістала десь їх план, можемо просуватися. "Як вони тут живуть і які тут запахи влітку", думає вголос дочка. Кажуть, що каналізації тут переважно немає, бо збудовані вони понад сто років тому. Все ж таки, де-не-де бачимо над хатами телевізійні антени. Оглядаючись, з острахом фотографуємо, а я згадую приказку: куди не просять, хай тебе туди чорти не носять. Щиро кажучи, весь цей час моє серце в п'ятах, але дочку цікавить ця архітектура. Вона хоче побачити, "як живуть люди", а тому, хоч не хоч, тиняюсь за нею. З яким полегшенням я зітхнула, коли, нарешті, ми вибрались на нормальну вулицю...

На обід заходимо до китайського ресторану. Замовляємо суп. Померзли ж як цуцики. Нам приносять маленький пристрій, запалюють вогонь, ставлять зверху посудину з водою. Окремо дають замовлену ярину, присмаки і макарони. М'ясо було дороге, і ми його обминули. Варимо собі суп. Страва вийшла не смачна, але зате гаряча. Хлепчу її і приказую: яка грушка, така й юшка.

По обіді потрапляємо до сувенірної частини міста. Я б тут ходила місяцями. Гарні крамнички стоять рядами, оздоблені знадвору, вікна заповнені вазочками різної величини та іншими сувенірами. А всередині стільки того добра. Якби моя кума, то вона б тут і ночувала та на все дивилася. Походили, оглянули все, поторгувалися і так нічого не купили. Де ж я ті сувеніри ставити буду?

Увечері дочка хоче піти до звичайної китайської кафеєнки -- повечеряти з місцевими. Наш готель сяє знадвору та всередині. Співає хор. Виходим на вулицю. Чути передзвін велосипедних дзвіночків. Люди вертаються із роботи додому. На велосипедах безупинно рухаються по дорозі. Падає сніг. Ніч огорнула землю. Раптом згадалась молодість. Мені чотир-

надцять років, я у таборі у Німеччині. Теж падав сніг, а в серці радість і безмежний біль. Надходило Різдво. Наш табір мали швидко розвезти. Знов прощання з друзями і знайомими. Його теж доля кудись закине. Це була перша дитяча любов. І зараз падає сніг. Яке все-таки гарне життя. Хоч все воно прожите на чужині. Мені здається, що все навколо зачароване, а я йду в минуле, наче в казку.

Заходимо до маленької їдальні чи забігайлівки. Тут гамірно, багато молодих китайців. Сміються, голосно розмовляють і здивовано поглядають на нас. Жінок тут, крім обслуги, немає. Пахне людським потом, кухнею. Замовляємо на мигах вечерю. Приносять суп, макарони, м'ясо, ярину. Їжі багато, але нам не смакує. Посиділи, попробували та й пішли восвоюси.

Лягаючи спати, читаємо місцеву газету англійською мовою: "Цього року збільшилось викрадання жінок і дітей. Врятовано двадцять тисяч, а викрадено дванадцять." Добре, що ми цього раніш не знали. Хоч кажуть, вовка бояться -- в ліс не ходить, а все ж таки береженого й Бог береже.

Сьогодні вертаємось "додому". Прокидаємось хворі. Чхаємо, кашляємо, пакуємось і відлітаємо до Гонконгу. Увечері того ж дня, це було в неділю, дочка вирушає до пральні. Тут все відчинено цілий рік, крім китайського Нового Року. Я й собі суну за нею. Внизу в її будинку завжди стоїть чоловік, перевіряє, хто куди йде. Це щоб злодії не залізли. Та вони умудряються проникнути у квартиру знадвору: по балконах та вікнах. А тому, виходячи, вікна треба закривати.

Щойно вийшли надвір, ступаю з тротуару на дорогу -- аж нога підвернулася, щось там хруснуло, і я вже каліка. Нога пухне і стає синя... А я ж ще збиралась завтра до Макао. Правду каже російська приказка: чоловік предполагає, а Бог розполагає. Видерлася на Китайську Стіну, оббігала пів Бейджінгу, а тут на гладкій дорозі така придибенція.

Решту тижня до відлету до Австралії чхаю, кашляю, стрибаю на одній нозі. Недарма народна мудрість рече: біда, як схоче, і на гладкій дорозі здигає, або і на гладкій дорозі люди ноги ламають. А тому дякую Всевишньому, що не сталось це на початку подорожі та потішаю себе ще однією приказкою: хоч рачки, та на волі. ■

МИСТЕЦЬКІ ВИРОБИ
TRYPILLIA ARTS

Великий вибір рамок для картин
і дипломів

QUALITY ONE HOUR PHOTO LABS

і доброякісні фото для паспортів
та інших документів.

2285 Bloor Street W., Tel. 766-0113
Toronto, Ontario M6S 1P1

Володимир ЖИЛА

КНИГА, ЯКУ ВРУЧЕНО ПРЕЗИДЕНТОВІ УКРАЇНИ

Михайло Грушевський, *На порозі Нової України: статті і джерельні матеріали*, за ред. і з вступним словом Любомира Винара. Нью-Йорк-Львів-Київ-Торонто-Мюнхен: Українське Історичне Товариство, 1992. 278 сторінок.

Той, хто хоч один раз дещо прочитав з історичних чи літературних праць Михайла Грушевського, лишається на все життя під його величезним впливом. Тому і не дивно, що багато статей, чи навіть окремих праць цього історика викликають сьогодні найжвавіший відгук у широких колах читачів. І то не зважаючи на те, що радянська історична наука (коли її так можна назвати) понад шістдесят років безжалісно громила творчість Грушевського та його особисто і то після величавих ювілейних святкувань, що відбулися у жовтні 1926 року в Києві. Святкування ці, як пише в своїх спогадах Григорій Костюк: "Це був тріумф. Це був вибух великої сили української державної свідомості. Описати цей момент міг би тільки великий поетичний талант. Переповнена зала (Актова зала колишнього Університету ім. св. Володимира, в якій у минулому лунали голоси М. Максимовича, М. Костомарова, В. Антоновича, М. Драгоманова та ін. -- В.Ж.) спонтанно встала і влаштувала ентузіастичну довготривалу овацію. В той момент... для учасників ювілейного свята можна з певністю сказати, не існувало ні радянської влади, ні комуністичної партії та її диктатури. В її свідомості панував лише образ великої соборної України та її духовного вождя академіка Михайла Грушевського".

Життя і творчість Грушевського свідчать, що він був людиною послідовною, прагматичною і напрохуд працюютою, а вся його творча спадщина як вченого "і нині вражає не лише глибиною наукового висвітлення історичного процесу, а й надзвичайною актуальністю її повчального змісту для сьогодення". На особливу увагу заслуговує його глибоке розуміння культури, освіти, зокрема літератури, в якій на його думку, втілювалися найбільш хвилюючі і високі переживання людини протягом століть, і -- найголовніше глибока любов до батьківщини, до свого народу, який він хотів бачити вільним і освіченим. Любив він і природу свого краю, і в серці своєму носив глибоке почуття невід'ємного зв'язку з нею.

Перед нами цікаве й гарне видання Михайла Грушевського *На порозі Нової України: статті і джерельні матеріали*. Книгу видало Українське Історичне Товариство пам'ятного 1992 року в перші роковини відновлення української державності. Заголовок *На порозі Нової України* поруч таких заголовків як *Ілюстрована історія України*, *Затоплений дзвін*, здається, найбільш відомий в Україні, коли судити по частоті його згадки в нашій літературі.

Книга *На порозі Нової України* складається з десяти частин і охоплює 41 статтю. Сюди ввійшли такі частини: "На порозі Нової України", "Самостійна Україна (статті з грудня-квітня 1917-1918 рр.)", "Інформаційні статті", "Історія виховання", "Вільна Україна", "Державне будівництво Української Центральної Ради", "Додатки", "Документація (125-ліття з дня народження Михайла Грушевського 1866-1934-1991)", "Бібліографія" та "фотографії". У цій рецензії із згаданих 41 статті книги обговоримо усі статті першої частини ("Вступ", "На переломі", "Кінець московської орієнтації", "Наша західна орієнтація", "Орієнтація чорноморська", "Нові перспективи", "Культура краси і культура життя", "Велика Україна", "Підстави Великої України: село, місто, державність, армія, нація" та деякі статті з інших частин, а саме: "Український герб", "Промова при ратифікації мирного договору", "Чи Україна тільки для українців?", "Промова на засіданні Центральної Ради з 17 грудня 1917" і "Українська Народня Республіка".

У першій частині Грушевський критично з'ясував історично-правні основи української держави 1918 року. На думку редактора цієї книги, ця частина є одним з найважливіших джерел до історії Української Центральної Ради і Української Народної Республіки. У додаток вона подає чимало фактів для пізнання світогляду і політичної діяльності самого М. Грушевського, а саме, його "центральної історіософічної й історіографічної концепції, що стали інтегральною частиною української національно-революційної ідеології періоду Української Центральної Ради і народження Української Народної Республіки". Грушевський високо цінував цей свій невеликий твір і вважав його "за свого роду 'політичний заповіт' з 1918 року". За свідченням Петра Одарченка, частина "На порозі Нової України" (тоді окреме книжкове видання -- В.Ж.) була дуже популярна серед української молоді в 1918-1920 роках та багато причинилася до "формування української свідомості і національного світогляду". А радянський історик В.Г. Сарбей ще в 1989 році писав, що читаючи цю книгу "можна одразу ж переконатися в її виразній націоналістичній спрямованості, яка й послужила ідеологічним обґрунтуванням виступу Центральної Ради проти Радянської влади. У Грушевського, справді, йдеться тут про нову, тільки зовсім не Радянську Україну. Це концентрований вираз націоналістичних поглядів автора, який пишномовно назвав його своїм 'політичним заповітом'".

Наші враження від цієї частини дуже вагомі. Грушевський тут вперше чітко поставив крапки над "і" у всіх найважливіших питаннях. І так, орієнтація на Московщину чи Росію, яку "довго і вперто" накидувано Україні, стала тепер пережитком. А війна більшовиків з Україною поставила хрест над будь-якими спільними інтересами революційної демократії. Ця війна "розв'язала всякі моральні вузли, які ще могли в чиїх-небудь очах зв'язувати українця з московським громадянином". Вона позбавила Москву права бути нацією, що сприяє іншим народам та дала Україні почуття права керуватися в своїх відносинах з нею тільки добром українського народу, а не якимись інтересами "спільної революції, спільної культури, спільної вітчизни" тощо.

Український народ, пише М. Грушевський, -- є народом західньої культури", в той час як великоруський народ, "хоч і європеїзований, стоїть вповні у власті орієнтального духу й стихії". Україні здавна була характерна Чорноморська орієнтація, Українські племена протягом віків пробивалися до Чорного моря і в гирло Дунаю, коли тому сприяли відповідні обставини. Грушевський пише: "Україна йшла до того, щоб широко заволодіти чорноморським побережжям і стати тут міцною ногою. На перешкоді стало суперництво з іншими державами -- Візантією, турками, а, головню, ті удари кочових орд, що час від часу спадали з страшною силою на Чорномор'я". Коли в XVIII ст. ослабла остання з тутешніх орд -- Кримська, Україна була спаралізована Москвою і не була в силі розгорнути свою колонізаційну і культурну місію.

Грушевський вважає також, що український нарід є одним з найбільш орієнталізованих західних народів -- подібно, як болгари, серби і тому він повинен "не забувати, а розвивати і використовувати те корисне і цінне, що йому дала ця орієнтальна стихія. Стихія ця не тільки збагатила нашу етнографію, нашу творчість, наше мистецтво, але дала українському народові і інші прикмети, які полекшують "нам зв'язки з нашими сусідами ближчими і дальшими, які перейшли через подібні орієнтальні впливи". Тут він стверджує, що не бажав своєму народові панування над іншими народами, бо таке панування деморалізує і не може бути поєднане з правдивим демократичним устроєм, а тому він не хоче "українського імперіялізму".

Цікаво звучить і його стаття "Культура краси і культура життя". У ній він відзначається вмінням і здатністю правильно враховувати та твердо оцінювати об'єктивні умови та співвідношення сил. Він вважає, що "добре робити історію важливіше, ніж гарно писати її", а далі, що "Добра конституція вартніша від геніяльної поеми" та що "Добрий земельний закон займе місце в нашій національній бібліотеці поруч Шевченкового "Кобзаря". Статті "Велика Україна" і "Підстави великої України" цікаві не тільки своїм матеріалом, але насамперед своїм задумом. Грушевський пише тут про великі завдання політичного, суспільного і освітнього характеру та про "моральний

ригоризм", що так потрібний "для успіху, розвитку й твердості демократичного ладу". Остання стаття має п'ять коротких розділів: село, місто, державність, армія і нація.

У статті "Український герб" М. Грушевський подає історію герба. Знак цей уживався на київських грошах часів Володимира Великого та рішенням прийнятим Українською Центальною Радою був встановлений гербом відновленої української держави. Стаття "Промова на ратифікації мирного договору" включає цінні історичні довідки про Холмщину, Дорогичин, Басарабію, які згідно з мирним домовленням в Бересті не ввійшли до складу української держави. Грушевський дає тут дуже розумне і наскрізь політичне пояснення, що "ми не будемо ганятись за історичними реліквіями, а станемо на ґрунті реальних відносин, вважаючи на те, що можна урятувати в даних обставинах". Дуже оригінально написана стаття "Чи Україна тільки для українців?" У ній Грушевський підкреслює, що він з таким поглядом ніколи не погоджувався і завжди виступав проти нього, бо таке розуміння не є в інтересах України. Автор вважає, що "Україна не тільки для українців, а для всіх, хто живе на Україні, а живучи любить її, а люблячи хоче працювати для добра краю і його людности, служити їй, а не обирати, не експлуатувати для себе". У статті "Промова на засіданні Центральної Ради з 17 грудня 1917", автор підбиває підсумки успіхів Української Центральної Ради за 9 місяців її праці напередодні Українських Установчих Зборів, що мали зібратися 9 січня 1918 року. Тут він твердо заявляє, що Україна не є "якоюсь новою молодогою республікою", а відновленою державою українського народу. Тому українська державність "являється таким же старим постулятом, як наші соціальні програми, соціальні перспективи і досягнення". Знову у статті "Українська Народня Республіка" Грушевський дає короткий історичний огляд праці Української Центральної Ради від Другого Універсалу до Восьмої сесії Центральної Ради, що відбулася в половині грудня 1917 року. У цей час на федерацію надій уже майже не було і український нарід мусив утверджувати свою державність у формі політичної самостійности.

У книзі На порозі Нової України Грушевський показався не тільки видатним політиком, але і людиною з глибоким розумінням широких перспектив духового і економічного визволення України. Він вважав, що "процес національного випростування, розпочатий самими зверхніми реальними умовами, твердими аж занадто, подіями, мусить бути свідомо продовжений усіма усвідомленими елементами нашого громадянства, щоб знайти свою долю і свій шлях широкий у сучасних обставинах".

В цілому це дуже потрібна і змістовна книга, в якій Грушевський переконливо розглянув становище і працю Української Центральної Ради, поклавши в основу свого дослідження традиційну тематичну аналізу. Книга цінна ще тим, що її написав видатний історик і перший президент Української Народної Республіки. У ній він обговорив чимало цікавих аспек-

ктів праці Української Центральної Ради, тут же і висловив свої критичні думки про них.

З уваги на те, що книга складається з цілого ряду статей, написаних у різні періоди творчості Грушевського, у ній трапляються незначні повторення. Проте, в основному, збережено тут науковий підхід до окремих текстів, які появились у книзі з потрібними вступами і примітками редактора.

Книга На порозі Нової України удостоїлася незвичайної почеси, її вручено Президентові України Леоніду Кравчукові, Голові Верховної Ради Іванові Плющеві та Голові Уряду Вітольдові Фокіну під час складення повноважень і припинення діяльності Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі. Складення це відбулося в Маріїнському палаці в Києві, 24 серпня 1992 року. Під час цієї урочистості було оголошено, що книгу в найближчому майбутньому отримають всі члени Верховної Ради та члени Уряду України.

І так, після уважного прочитання цієї книги, що так правдиво і беззастережно змальовує труднощі України 1917-1918 років, мимоволі з'являються перед нами проблеми, що їх переживає Україна сьогодні, а вони такі схожі з тодішніми і то не тільки за своєю суттю, але і за зовнішніми ознаками та виявами. І саме в тому проявляється найбільша вартість цієї праці.

Слід сказати тут і про одну ваду цієї рецензованої книги. Було б дуже корисно для України і її органів влади, яким цю книгу вручено, коли б у ній була згадка про Державний Центр Української Народної Республіки в екзилі. Бо це ж, здається, була найкраща нагода поінформувати батьківщину і її теперішню владу про 72 роки праці та нерівної боротьби Державного Центру Української Народної Республіки в екзилі зі злющою владою Радянського Союзу.

У книзі вміщено портрет М. Грушевського і дві сторінки ілюстрацій з його діяльності як голови Української Центральної Ради. У частині "Додатки" надруковано деякі джерельні матеріали з періоду Української Центральної Ради, а в частинах "Документація" і "Бібліографія" подано матеріали до 125-ліття ювілейних святкувань з дня народження М. Грушевського та список його праць в 1917-1919 роках, як також вибрані видання Любомира Винара про М. Грушевського. У книзі вміщено покажчик імен і англійське резюме. Книга появилася завдяки дотації з "Видавничого фонду М. Грушевського ім. інж. Василя і д-р Тетяни Ростунів".

Підсумовуючи, хочемо сказати, що книга На порозі Нової України цікава, потрібна і своєчасна. У ній вдало поєднані ідейна аналіза та розкриття окремих історичних подій, що напевно привернуть увагу і то не тільки фахівців, але також і ширшого кола читачів, які цікавляться історією української державності. ■

КУЛЬТУРНІ НОВИНИ УКРАЇНИ

У Києві на бульварі Шевченка в будинку 18, де колись була гімназія, в якій учився Павло Чубинський, відкрито меморіальну дошку. На мітингу виступив відомий літератор Віталій Дончик. Ішлося про незаслужено забуте ім'я, про реабілітацію духовних синів, що можливе стало у незалежній Україні. Автора 7-томної праці з етнографії і збирача тисячі народних пісень тепер заслужено шанують на Батьківщині. Тепле слово про великого митця сказали його земляки, представники громадськості і, звичайно, звучав у виконанні всіх присутніх національний гімн "Ще не вмерла..." на слова Чубинського.

***

У мистецькому світі виникло ще одне об'єднання -- Національна асоціація художників. Чим викликане її народження? А справа в тім, що нині в образотворчому мистецтві склалися дві тенденції: національні традиції або повністю ігноруються і з-під пензля з'являються невідомо чийого народу твори, або ж плодяться підробки -- численні козаки мамаї, що видаються за високе мистецтво України й цим підривають імідж її. Новонароджена асоціація покликана стати заслоном халтурі, вона об'єднала навколо себе майстрів, котрі мають справді національне мислення і працюють в українських традиціях. Головою обраний відомий мистецтвознавець Дмитро Степовик.

Л.М.

Fircuk's

• ПОСИЛКИ НА УКРАЇНУ •
SENDING PARCELS FOR OVER 30 YEARS

Кораблем

* **\$1.40** /KG

ВІД

SPECIAL PRICE

* No minimum weight

Літаком

* **\$3.80** /KG

ВІД

SPECIAL PRICE

* No minimum weight

Head Office:
610 Queen Street West, Toronto, Ontario M6J 1E3
Tel: (416) 364-5036 Fax: (416) 364-3864

Bloor West Village:
2391 Bloor Street West, Toronto, Ontario M6S 1P6
Tel: (416) 766-6771

Hamilton:
293 Ottawa St. North, Hamilton, Ontario L8H 3Z8
Tel: (905) 549-2005

* Extra charge for delivery - \$8.00

07/93

НАРОДНЕ ЗДОРОВ'Я

Мова про медичну газету, яка виходить у Львові, почавши із місяця січня 1991 р., і яка -- власне -- так і зветься: "НАРОДНЕ ЗДОРОВ'Я". Газету видає УКРАЇНСЬКЕ ЛІКАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО (УЛТ), яке відновило своє існування в 1990 році. Кажемо "відновило", бо воно є спадкоємцем Українського Лікарського Товариства, яке існувало ще перед світовими війнами.

Тут і напрошується цитата:

"УЛТ -- добровільна, демократична, незалежна, професійна організація, яка діє на засадах самоврядування". -- Цитуючи перший пункт Статуту Українського Лікарського Товариства у Львові, подумки повертаємося до ситуації, яка склалася два з половиною роки тому, до зародків відновлення УЛТ.

Ще існує Союз, але вже не 'нерушимий', ще є сили, які будь-що намагаються зберегти централізовану владу, таку вигідну для пануючого класу. В Москві, за вказівкою 'згоди', збирається з'їзд лікарів СРСР, мета якого -- організувати 'асоціацію лікарів СРСР', щось таке на зразок численних 'добровільних' масових організацій, членами яких багато хто з нас був. Отже, наближався той

час, коли присутні в залі першої міської поліклініки Львова повинні були одностайно (як це водилось) проголосувати за 'асоціацію'.

Та знайшлися серед медиків ті, тоді поодинокі, які сказали: "Панове! Та навіщо нам щось вигадувати нове, адже у нас вже було лікарське товариство! Чи не краще відновити і продовжити його діяльність, що була припинена у 'вікопомному' 1939 році?" ("Народне Здоров'я", ч. 15 /27/, 1992).

Ідея нав'язати до традиції -- пермогла! Перемогла вона і тоді, коли прийшлося дати назву органу УЛТ: збережено давню назву "Народне Здоров'я".

Відновлена в 1991 році газета "Народне Здоров'я" була запланована як двотижневик з надією на частішу її появу. Дійсність, однак, показала інакше. В першому році видання появилось 12 чисел, в другому році (1992) -- 16. Управа УЛТ і редколегія "Народного Здоров'я" свідомі труднощів, пов'язаних із видаванням газети. Ці труднощі з'ясовані у статті "До проблеми видавничої діяльності УЛТ", поміщеній у 14 /26/ числі "Народного Здоров'я". У ній кажеться: "Видавнича діяльність є одним з найголовніших напрямків роботи УЛТ, але в умовах нинішньої економічної кризи у нашій державі -- і однією з найважчих ділянок. Маємо парадоксальну ситуацію: ще за часів Польщі УЛТ було здатне видавати медичну газету, журнали, книги. Нині ж, в незалежній Україні, газета УЛТ "Народне Здоров'я" постійно знаходиться над прірвою фінансового краху. Де ж вже говорити про журнали, книги... Протягом останнього року виданням газети займаються безпосередньо лише декілька членів УЛТ, яких можна полічити на пальцях однієї руки, досі немає сталого приміщення... А монополія поліграфії призводить до карколомних стрибків у вартості видання чи не щомісячно (вже нині товариство втрачає на кожному числі близько 10 тис. крб.)..."

Показником фінансової нестабільності є й ціна окремих копій газети. На початку видання поодиноке число газети коштувало 30 копійок, згодом ціна газети підносилася, і в ч. 4 /32/ за м. лютий 1993 р. дійшла до висоти 2-ох крб. і 50 коп., а в дужках ще й зазначено: "Роздрібна ціна -- 5 крб." В дальших числах ціна вже навіть і не окреслена точно, а сказано загальною: ЦІНА ДОГОВІРНА.

Зацитовані уривки із статті "До проблем видавничої діяльності УЛТ" аж надто ясно з'ясовують труднощі і перешкоди, а то й глибоку прірву, над якою опинилася газета "Народне Здоров'я". Над змістом тієї статті слід застановитися і то не тільки лікарям, але й загалові українського громадянства, бо ж "Народне здоров'я" це не суто фахова газета, але своїм різноманітним змістом може зацікавити також і читача з-поза лікарського світу. Не врятувати цієї газети, дозволити впасти їй у прірву, було б великою шкодою. А врятувати її можна, і треба вірити, що вона буде таки врятована. Проблему надії на краще видно із "колонки редактора", поміщеної у 4 /43/ числі газети за лютий 1993 року...

Покращання ситуації видно також і з того, що випуск чисел "Народного здоров'я" в 1993 році багатший і стабільніший. До кінця квітня появилось уже 11 чисел

ATOMIC SERVICES:

- **ATOMIC FUEL LTD.** -- 24-годинна вчасна доставка і обслуговування **tel. (416) 233-8134**
- **"PRODAN"** крамниця, **2309 Bloor St.W., Toronto** -- харчі, пакки і транспортація в Україні **tel. (416) 766-5151**
- **CITE (EXPORT - IMPORT)** **tel. (416) 233-1635**

ІГОР ПРОКІПЧУК tel. (416) 233-8134
Fax (416) 503-4033

21 Goodrich Road, Unit 14
Toronto, Ontario M8Z 6A3

Знижка для пенсіонерів.

МІСТ-КАРПАТИ

ПАЧКИ В УКРАЇНУ

гроші до рук адресатів

Білорусію, Росію

- ☐ експресові харчові пакки
- ☐ авта, трактори
- ☐ холодильники, телевізори
- ☐ швейні машини, пральки
- ☐ хати і апартаменти
- ☐ нагробні пам'ятники

MEEST-KARPATY
120 Runnymede Rd., Toronto, Ontario, Canada M6S 2Y3
Tel. (416) 761-9105

-- з тим, однак, що 6 і 7 та 9 і 10 -- це подвійні числа. Подвійність полягає в тому, що ці числа збільшені на 2 сторінки. (Нормальне число має 4 сторінки.)

Із змісту поодиноких чисел газети "Народне Здоров'я" видно, що її долею турбуються не тільки лікарі в Україні, але і в діаспорі. Наприклад: кошти видання 2 /30/ числа газети "Н.З." за січень 1993 р. покрив д-р Богдан Гординський із США (брат померлого недавно мистця і поета -- Святослава Гординського), а коштами видання подвійного числа -- 9-10 /37-38/ поділилися: Українське Лікарське Товариство Великобританії і Товариство "Народна Лічниця" у Львові. В числі 4 /43/ надрукована подяка редакції такого змісту: "Редколегія часопису "Народне здоров'я" щиро вдячна д-ру Павлу Пуднію, який передав через д-ра Б. Білінського 100 дол. США на потреби газети." (До речі: ім'я д-ра Павла Пундія часто появляється у газеті як автора дописів, статей.) В тому самому числі газети поміщено також подяку д-рові Петрові Моцюкові з США за листа і за фінансову підтримку. Таких жертводавців напевно є більше.

Згадана ПОДЯКА д-рові Пундієві заставляє мене торкнутися мовних справ. В газеті часто зустрічається закінчення "у" -- "ю" в давальному відмінку однини для іменників чоловічого роду, як -- наприклад -- у згаданій ПОДЯЦІ: "д-ру Павлу Пундію". Правда, закінчення "у" вживається, але рідко -- як, наприклад, у фразях: "Слава Богу", "Слава Ісусу Христу". В сучасній українській мові домінує закінчення "ові", "еві". Під цим оглядом українська мова різниться від російської. Накидування українській мові закінчення "у", як теж і інших властивостей російської мови, було засобом русифікації української мови. Сьогодні, у вільній українській державі, настала пора для відчищення української мови від російських впливів. Потрібний теж і новий правопис. "Народне Здоров'я" користується покищо старим правописом.

Слід би було звернути уваги і на технічний бік газети. Друк у ній дрібний і блідий, а це дуже заважає у читанні газети. Але з цим треба годитися, поки не покращають економічні справи в Україні. ■

F.I.N.D.S.

*Dress
For Less*

Discount
Designer
Fashions!

**UP
TO 50% OFF**

Open 10 to 6; Th-Fr till 8p.m.

A NEW FACE

In THE BLOOR WEST VILLAGE
2186 Bloor Street West
opposite No Frills
763-2722
TORONTO, ONTARIO

В СЕРІЇ "КОЛИСЬ І ТЕПЕР" ПОЯВИЛАСЯ КНИЖКА ПРО УКРАЇНУ

Видавництво Лернер у Мінеаполісі випускає серію книжок про країни, що донедавна були членами ССРСР. В 1992 році вийшли книжки про Естонію, Латвію, Литву, Росію, Вірменію, Азербайджан, Молдову та Україну.

Кожна книжка є багато ілюстрована, на доброму папері із картами та іншими ілюстраціями в кольорах.

У підготові видання книжки про Україну консультантами були д-р Анатоль Лисий і д-р Дарія Лиса.

Ціна кожної книжки виносить \$19.95. Можна замовляти у видавництві за передплатою і покриттям поштової оплати у висоті \$2.00. Адреса для замовлень:

Lerner Publications Company
241 First Avenue North
Minneapolis, Minn. 55401 USA
tel.: 1-800-328-4929

ШВИДКО І ДЕШЕВО, "КОБЗА" ПЕРЕШЛЕ В УКРАЇНУ:
ВІДЕОКАМЕРИ, ВІДЕОМАГНІТОФОНИ, КОПІЯРКИ, ФАКСМАШИНИ,
ТЕЛЕВІЗОРИ, КОМП'ЮТЕРИ, АВТОМОБІЛІ, МЕДИКАМЕНТИ, ХАРЧІ,
НОВІ І ВЖИВАНІ РЕЧІ

ЗАВІТАЙТЕ ДО "КОБЗИ"! ЧЕКАЄМО НА ВАС!

3253 LAKESHORE BLVD. WEST, TORONTO, ONTARIO M8V 1M3
TEL: (416) 251-9110 FAX: (416) 253-9515

KOBZA
Travel & Tours
626019 ONTARIO LTD

СПЕЦІАЛІЗУЄМОСЯ У ПОДОРОЖАХ НА УКРАЇНУ.

МАЄМО КВИТКИ НА ВСІ АВІАЛІНІЇ
ДО БУДЬ-ЯКОЇ КРАЇНИ СВІТУ

TEL: (416) 503-0530
3253 LAKESHORE BLVD. W., TORONTO, ONT. M8V 1M3

ВИБРАНЕ

*Із статей, проповідей і доповідей Протопресвітера
С. Ярмуса, Інститут Дослідів Волині, Вінніпег, Канада,
1991, сторінок -- 412.*

Накладом Т-ва "Волинь" у Вінніпезі, з друкарні "Українського Голосу" вийшла збірка праць о. д-ра Степана Ярмуса, під загальним заголовком "Вибране". Збірка ця добре аранжована, тематично ілюстрована, а про зміст її в Післяслов'ї Редакційної Колегії написано (друкуємо скорочено):

...о. д-р Степан Ярмус відомий своїми публікаціями читацькій аудиторії так серед українців діаспори, як і в Україні. Крім того, його праця, а зокрема пасторальна філософія вже вийшла поза межі українського світу й здобуває місце на полицях наукових бібліотек. Він приваблює людей свободою, отже -- оригінальністю своєї думки, і властивим йому лагідним, але й безкомпромісовим антропоцентризмом. Тому і одна і друга риса домінує в усіх його творах, а порпонувану збірку -- "Вибране..." вона об'єднує в ідеологічну цілість так з перспектив професійно пасторальних, як і філософських.

"Вибране із статей, проповідей і доповідей" протопресвітера С. Ярмуса -- це, по суті, духово-релігійна читанка; тематично, це читанка універсальна, але... о. д-р С. Ярмус, як правило, уникає вертикально-теологічних абстракцій, а натомість виводить читача на площину практичного євангельського альтруїзму; він радить пізнавати Божественні правди силою особистого душевного досвіду, а одночасно й настоює, що людина -- то потенційно велика сила, що вона вільна в усіх своїх виборах і діях, хоч вона істопа завжди суб'єктивно відповідальна.

Автор присвячує доволі уваги самій людині, процесам її переживань, а особливо заставляє читача ознайомитися з найосновнішим у людини, -- з процесом її покаяння, бо від чесноти покаяння залежить усе інше...

Автор роздумує також про материнство і проблеми материнства, про християнський дім та про проблеми виховання; він торкається проблеми християнізації людини, навістлює важливіше з істини Православ'я та мислить про людину на тлі упадку марксизму/комунізму... а в доповнення подається короткі трактати, які стосуються царини філософії релігії.

Це дійсно релігійно-духова читанка енциклопедичного характеру, або -- курс для практичного ознайомлення людини з релігійними істинами й нормами, якого бракує так українській людині діаспори, як і нашим братам/сестрам в Україні, бо вони в одному випадку і в другому, виростили без основного релігійного виховання.

Тематично, дана рідкісна, але дуже добре аранжована збірка -- це книга так для пересічної людини, як і для інтелігента. Властиво, саме для інтелігенції пропонується матеріал, що належить до царини філософії релігії.

Книжку можна замовляти в Інституті Дослідів Волині, або в Книгарні "Українського Голосу". Вона -- дуже вчасний матеріал для висилки в Україну.

Research Institute of Volyn
Box 606
Winnipeg, MB, Canada R3C 2K3

ВІСТІ ЗІ ЛЬВОВА

125-річчю від часу заснування Товариства "Просвіта" було присвячено міжнародну науково-практичну конференцію "Просвіта -- історія та сучасні проблеми", що відбулася 20-21 серпня у Львові.

Вступну доповідь виголосив голова Львівської "Просвіти" письменник Роман Іваниччук.

Працювали секції, присвячені історії "Просвіти" в Україні та поза Україною, сучасним проблемам діяльності Товариства (тут обговорювалися і проблеми українського правопису), а також секція "Просвіта" і молодь.

У роботі конференції брали участь український композитор та музикознавець проф. Микола Колесса, що був членом Львівської "Просвіти" ще до її заборони більшовицьким режимом у 1939 році, ректор Українського Католицького Університету в Римі о. д-р Іван Музичка, професор Українського Вільного Університету в Мюнхені Ярослав Падох. Канадську "Просвіту" представляв пан Романович з Вінніпегу.

З доповідями та повідомленнями виступили діячі "Просвіти" та науковці України, Білорусі, Росії, Польщі, Чехії, Словаччини, Румунії, Естонії, Казахстану.

Видавнича спілка "Просвіта" (Львів-Краків-Париж) до ювілею Товариства видала "Нарис історії "Просвіти", складений Романом Іваниччуком, Теофілем Комаринцем, Ігорем Мельником та Аллою Середяк.

Народившись 1868 року у Львові, Товариство "Просвіта" згодом поширило свою діяльність на всі континенти, де були українські поселення. Воно відіграло визначну роль у прилученні широких мас народу до скарбів національної та світової культури.

***

Національний музей у Львові підготував виставку до 80-річчя від дня народження видатної дослідниці українського середньовічного мистецтва, колишнього політв'язня радянських концтаборів Віри Іларіонівни Свенцицької (28.VIII.1913-21.V.1993). Виставку складають видання праць В. Свенцицької, архівні документи, що розповідають про її життя та наукову діяльність. Експонуються шедеври українського мистецтва, яким було присвячено дослідження вченої, зокрема ікона "Моління" з села Ванівки (кінець XIV -- початок XV ст.), твори відомого художника Івана Рутковича із Жовкви (XVII ст.) та ін. 28 серпня відбулося урочисте відкриття виставки та вечір пам'яті Віри Свенцицької.

***

У Художньо-меморіальному музеї Олексі Новаківського відкрито виставку малярства та графіки колишніх учнів мистецької школи О. Новаківського (з фондів Національного музею та приватних збірок) -- Святослава Гординського (1906-1993), Едварда Козака (1902-1992), Мирона Левицького (1913-1993), Іванни Нижник (1912-1993), Михайла Мороза (1904-1992) та Ярослава Лукавського (1908-1993).

Пам'яті Святослава Гординського присвячено також виставку, експоновану в музеї "Літературний Львів першої половини XX ст."

Веніамин ЕППЕЛЬ
Львів, серпень 1993 р.

АРАБСЬКЕ МИСТЕЦТВО

(Стаття 38 з серії про мистецтво)

Перехід від ідолопоклонства до монотеїстичних релігій був завжди зв'язаний зі знищенням ідолів та їх зображень і часто цей стан гострого протиідолства залишався існувати надовго. Мусулмани, виключаючи Персію і Індію, по цей день, не дозволяють зображення нічого живого. З цими обмеженнями розвиток арабського мистецтва набув специфічний напрям. Араби після прийняття мохаммеданізму раптом були позбавлені людського фактора до зображення, і їх мистецтво мало тільки абстракцію до наслідування.

З ростом Арабської імперії, араби зачали будувати величаві мечеті і палаци. Їхня архітектура все ж таки вимагала якихось прикрас і з цього зачалася арабське орнаментальне мистецтво, яке здобуло собі величезний престиж. Не маючи людської постаті ані тваринної форми на яких могли б ґрунтувати свою працю, мистці розбудували мистецтво, створене тільки з ліній та кольору. У їхньому мистецтві є ритм, рівновага і звичайні математичні розрахунки. Це мистецтво наскрізь абстрактне. Воно має всі якості, які абстрактні мистці прагнуть здобути. І в той же час модерні абстрактні мистці цього не бачуть. Вони думають, що це тільки декорація. Але чим іншим може бути абстрактне мистецтво? Воно не має ані девізи, ані не претендує, що щось репрезентує. Тож одиноким, що залишається йому з мистецьких якостей -- це декоративний аспект. У цьому декоративному аспекті арабського мистецтва ми додаємо зв'язок з абстракцією й завжди мусимо звертати увагу на його високий професійний рівень.

Щоб краще зрозуміти арабське мистецтво треба звернути увагу на те, що вся культура арабів ґрунтується на Корані. Закони, мораль, політика -- ґрунтуються на цій святій книзі. Араби, від 7-го по 12-те сторіччя були дуже войовничі і все робилося в ім'я Аллаха. Вони здобували країну за країною, примушували переможені народи переходити на їхню релігію й накидали їм свої культурні впливи. За кілька століть вони поширили свої володіння на Близький схід, північну Африку, Сицилію, Сардинію, Іспанію, індійський підконтинент, Малазію й інші території. Своїм духом і вищою культурою ніж європейська тих часів, вони контролювали всі заняті та сумежні з ними країни. Арабська література, казки, математика і поезія довговічно вплинули на розвиток цілого світу.

Араби відкинули грецький погляд на життя із зверхністю людського духа й пропагували свій власний, оснований на всемогутності Бога. Все мало залежати від Аллаха і його мудрости. Людина являється тільки знаряддям у руках Аллаха, діючи тільки у його імені. Цей підхід розвинувся у фаталізм, який став таким міцним, що весь світ розлітався від їхнього натиску.

Спочатку араби не мали свого традиційного стилю у чистій формі в архітектурі чи у мистецтві. З ростом своєї імперії вони вживали місцевих мистців при будові й прикрашуванні будівель. Маючи міцну віру у Коран, вони диктували мистцеві іноземцеві як він мав би виконувати свою працю, згідно з повчанням Корану. Під їхнім проводом у різних країнах і різними мистцями було створено однакове мистецтво; складне, декоративне і кольористе, і як уже було згадано, чисто абстрактне.

Арабський вплив на світ не можна зневажати, бо попри прямий вплив у країні, яку вони займали, був також і переносний вплив, наприклад, еспанські завойовники у Новому світі привезли зі собою впливи арабської культури.

Зараз живуть у світі понад 300.000.000 мохаммедан, котрі підтримують ідеї арабської культури і не залишають її у забутті. Незважаючи на те чи західний світ хоче того чи ні, ми і далі знаходимося в один чи другий спосіб під їхнім впливом. Ми купуємо їхні ручні вироби, купуємо їхні килими, і часто декоруємо свої помешкання у арабський спосіб. Студіювання арабського мистецтва може бути дуже самозадовольняючим. Арабське мистецтво, будучи обмеженим до орнаменталізації, змогло зосередитися виключно у цьому напрямкові. Коли інші народи розвивали скульптуру, малярство, орнаменталізацію і портретописання, то араби мали тільки одне до розвинення, і вони розвинули своє мистецтво в дуже міцний і цікавий спосіб, який вимагав точности, розуміння композиції, розуміння кольору, а головне -- майстерности. ■

Tel:
(416) 763-1093

MEAT PRODUCTS LIMITED

Specialists for over thirty years

- Найкращої якості м'ясні продукти власного виробу;
- Вареники, флячки, квашена капуста та інші європейські ласощі;
- Замовлення на весілля та на інші прийоми;
- Говоримо по-українськи;
- Власник Е. Рембач до Ваших послуг.

2238 BLOOR STREET WEST
TORONTO, ONTARIO, M6S 1N6

ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ

НА БАРИКАДАХ ДО ВОЛІ...

Достойні пошани панове редактори поважних часописів: у Москві -- "Український кур'єр", у Києві -- "Наша віра", у Торонто -- "Нові Дні".

В кожному з цих часописів світіються щілини недостачі, злиднів і зупинка над пропастью, кінець появи так потрібних цих органів.

Я, колись член видавництва журналу "Церква й Життя", органу Українського Православного Братства ім. Митрополита Василя Липківського, обізнаний з роботою у видавництві.

Весь тягар роботи у Видавництві журналу "Ц. й Ж." ніс св.п. брат Аркадій Іванович Яременко, вихованець лицею для дворянських дітей у Петербурзі, пізніше інспектор кооператив на Україні, а на чужині незломний захисник засад УАПЦ 1921 року. Під керівництвом бр. А.І. Яременка вийшло в світ 100 чисел-журналів "Ц. й Ж.". Найбільше було членів Братства один період 120 осіб: більшість з них були люди похилого віку, що самі потребували допомоги, тож від них для журналу не було ніякої допомоги матеріальної. Братство заснувалося в липні 1957 року, учасники основоположники склали \$350.00 на потреби Управи Братства, ось звідси і почалася безперестанку боротьба за фонд для друку ЖУРНАЛУ!!

Прохалося поновити передплату, на час Великодніх свят прохали "прислати писанку" на потреби журналу, так само на Різдвяні свята прохалося обдарувати журнал "колядою". Учасники перших річних зборів Братства були здивовані, що скарбниця Братства має на рахункові понад 1000 доларів. Але витрати були... 1500 листів. Крім видавництва журналу, ми мали й інші видання, вели допомогув діяльність, хворим, дітям у Югославії, Парагваї і інше. Коли постало питання збірки фондів на побудову пам'ятника с.п. Митр. Василю Липківському то якраз Братство під його іменем було першим значним жертводавцем на цю ціль. Пишу я ці рядки під впливом написаного в журналі "Нові Дні", ч. 520-521, на стор. 40. Там редактор соромливо відкриває "завісу" і ми довідуємося, що видавництво "Н.Д." має борг в \$6000.00.

Я радив би розіслати листи до всіх ПЕРЕДПЛАТНИКІВ журналу "Н.Д.". З'ясувати справу, що журнал не є власністю однієї особи (пані Ади Горгоги, це вона тримає журнал декілька років, збираючи оголошення), а що журнал є власністю всіх читачів та переплатників! Відповідальний редактор є мішень по кому залюбки стріляють, або "крілик" з якого живим тягнуть нерви й взагалі життя. Отже читачі мають скласти потрібну суму для сплати заборгованості і трошки дати для завтрашнього дня...

Це саме належить зробити в Москві -- "Славутянам" і в Києві -- "Нашевірцям".

Я з цим листом посилаю свою лепту "Новим Дням" з вірою, що читачі й передплатники не дадуть загинути журналові на перелазі БАРИКАДИ до ВОЛІ!

Прошу не гніватися на мене за висловлені думки і побажання.

В. Шевченко
Форт Вейн, Індіана

Достойний пане Шевченко!

Щиро дякуємо за пожертву \$100.00. Віримо, що знайдеться ще 50 таких жертводавців і "барикаду до волі" цього року ми подолаємо. А тим часом "скорочуємось" і випускаємо це число лиш на 32 сторінки. -- Редактор.

ВІТАННЯ З НАЙДОРОЖЧИМ СВЯТОМ

...Сердечно вітаю Вас зі світлим, найдорожчим святом, Днем Незалежності України.

У тому, що цей День настав 1991 р., є заслуга і славного часопису "Нові Дні", заслуга Вашої патріотичної думки, слова, діяння.

З теплотою згадую наші розмови, спілкування в Торонто. Щиро дивуюсь, як можна, як вдається лише "в чотири руки" випускати в світ такий змістовний, цікавий журнал.

Мое найголовніше враження після повернення з Канади: Україні важко, вона має безліч свідомих і несвідомих ворогів, шкідників, але -- її ніщо вже не поверне назад, у той "рай", де набулася вона доскохчу.

Ще раз вітаю Вас і -- бажаю великих творчих успіхів, натхнення і щастя!

З глибокою приязню --

Ю. Пригорницький
Київ

ТАРАС ШЕВЧЕНКО І ЄВАНГЕЛІЯ

В "Нових Днях" за червень 1993 р., в колонці "Листи до редакції", п. Микола Іщенко пише: "Ви в березневному числі пропечатали Батька Тараса євангелистом-штундою".

Це мене дуже здивувало, що Іщенко уважає євангельські церкви за якусь "штунду"... Коли б він звернув увагу на країни євангельсько-протестантські, то побачив би, що ці держави стоять на багато вищому рівні під оглядом економічним, культурним і морально-етичним. Наприклад, такі типово євангельські краї, як Швеція, Норвегія, Фінляндія, Ісландія, а навіть Північна Німеччина. Там немає такого масового злочинства, як у країнах православних і католицьких... "Історія Русов" з 1846 року видана в Москві, на стор. 209 ясно пише: "Вступлення Шведов в Малоросію було совсем другое од Московской армії. Они Шведи проходили селениями как скромные путешественники. Ни чієї собственности не касались. Нічого у обитателей не вимагали і насильно не брали. За всю платили деньгами. Люди здешние удивлялись кротости Шведов"... Шведські солдати були протестантами і люди їх вважали за нехристиян.

Московська армія проходила по містах і селах, вони хрестились і не їли в середині п'ятниці м'яса, але як дикуни масово грабили людей, знасильовували жінок і малолітніх дівчат. Ясно є написано в "Історії Русов", що москаль говорить: "Я слуга царській! Я служу Богу і Государю. Кури, гуси, молодіці і дівки нам приналежать по праву воїни і по приказу Благородія"...

Шевченкова душа просто кричала:

*Молітесь Богові одному,
Молітесь правді на землі,
А більш на землі нікому
Не поклонітесь.*

(поема "Неофіти", 1857)

Тому він жалів: "Нема кому розкувати, одностайно стати за Євангеліє правди, за темні люди!" ("Єретик")

От такий був Шевченко!

Й. БОНДАР
Монреаль

Вельмишановні добродії!

Маю велику радість, одержуючи кожне нове число "Нових Днів" (на жаль, в Україні нині журнали виходять нерегулярно).

Ось нещодавно отримав "Нові Дні" за червень. Добре, що Ваш журнал -- справді універсальний. Поруч з багатьма

цікавими статтями про письменників і митців ХХ століття знаходжу тут і дослідження з історії давньої української культури (як, наприклад, "До проблеми Ренесансу в Україні" Ірини Гузар), і розповіді про культуру інших народів (як "Чотири образки" Оксани Соловей та "Японські дереворити" Юрія Мошинського)...

А до розділу поезії, на мою думку, редакція має бути вимогливішою. Не варто захоплюватися віршованими деклараціями, а більше шукати справді художніх творів...

В. Еппель
Україна 252151 Київ
вул. Смілянська, 17, кв. 67

ГАННА ЧЕРІНЬ У КИЄВІ

Протягом останніх років у Києві з'явилися друком дві книжки відомої української письменниці із США Ганни Черінь -- віршований роман "Слова" (видавництво "Оберіг") та збірка оповідань "Люстро мого життя" (видавництво "Арфа-2").

Кілька місяців тому авторка стала членом Спілки Письменників України.

А нещодавно -- вперше за повоєнне півстоліття -- Ганна Черінь вже безпосередньо сама зустрічалася з читачами та колегами в Україні.

5 серпня в Києві відбувся її вечір у залі Спілки письменників.

Ганна Черінь читала поезії з книжок "Травневі мрії" (1970), "Небесні вірші" (1973), "Квіти добра і зла" (1991), а також найновіші твори. Хвилююче прозвучали рядки із роману "Слова".

Артистка Галина Яблонська також прочитала гумористичний вірш Ганни Черінь "Окуляри".

Із привітаннями, спогадами та роздумами виступили: актриса Наталя Мільютенко, яка добре знала Ганну Черінь (тоді -- Грибінську) ще у тридцяті роки, коли вони разом навчалися в одній із київських шкіл, поет Микола Скеля-Студецький, що познайомився з письменницею в перші повоєнні роки у таборах переміщених осіб в Німеччині, редактори київських журналів та видавництв і інші.

Поезії та нариси Ганни Черінь друкуються в київських журналах, незабаром має побачити світ книжка її оповідань для дітей. Як зазначалося у виступах, тут вона нарешті матиме широкого читача, бо діаспорна література все ж творилася переважно для вузького кола інтелігенції.

Разом з чоловіком -- Степаном Паньковим -- Ганна Черінь також побувала і в інших містах України, зокрема у Львові та Полтаві.

Веніамин Еппель

ГАЛИЧИНА "СПІВПРАЦЮЄ" З КРИМОМ

Симферопіль (УНІАР). 5-го червня, підписано угоду про дружбу та співпрацю між Львовом та Симферополем.

Угодою передбачено встановлення контактів між підприємствами, науковими та культурними установами.

А практично -- розпочався перший набір на навчання в Севастопільський Військово-Морський Інститут України.

NON STOP

LOT
пропонує єдине
безпосереднє сполучення
Монреаль -- Варшава. Відліт
з Мірабел кожної п'ятниці.
Пропонуємо також сполучення
до Риму, Бангкоку і до
більшості європейських
столиць. Середню
запрошуємо.

За ближчими інформаціями телефонувати
в Монреалі: (514) 844-2674
в Торонто: (416) 236-4242
Fax: (514) 844-7339 Fax: (416) 236-0433

POLISH AIRLINES

2000 Peel St
Suite 680
Montreal, Que. H3A 2W5

arka shoes

- Великий вибір вигідного і модного взуття.
- Регулярні і ширші фасони.
- Помагаємо клієнтам з відгисками та з іншими проблемами.

-- ROMIKA -- SALAMANDER -- LA VALLE
-- GALLUS -- ORTHOPEDIC SHOES

ПЕНСІОНЕРАМ 10% ЗНИЖКА

2196 BLOOR ST.W. (at Runnymede) TONY HRUBI
TORONTO, ONT. M6S 1N4 (416) 763-1851

Як повідомив кореспондента УНІАР начальник інституту Віктор Макаров, заяви надходять головню від мешканців Севастополя і Криму. Він висловив здивування з приводу того, що жодна заява не надійшла від мешканців західних областей України.

Шановні передплатники! "Нові Дні" -- це Ваш журнал. Його дальша доля залежить від того чи вчасно внесете передплату для себе й бодай для одного Вашого родича, тут, чи в Україні. Без ділової Вашої підтримки журнал не зможе появлятися регулярно.

**СВ.П. СЕРГІЄВІ ЯКОВИЧУ
ГАВРЮШЕНКОВІ**

У вівторок, 29-го червня 1993 року, відійшов у вічність, після важкої недуги, на 69-му році трудомилого життя св.п. Сергій Яківч Гаврюшенко -- активний учасник боротьби за українську визвольну справу, вдома, на рідній Харківщині, в Німеччині, Бельгії та Америці.

Залишив у смутку улюблену дружину Марію, сина Петра з дружиною Жіні, дочку Анну з чоловіком Марком та чотирьох внуків і дальшу родину, розкидану по світі та вільній Україні.

2-го липня 1993 року у похоронному заведенні Литвин і Литвин в Юніон, Н.Дж. за спокій душі спочилого панахиду відслужили: о. митрат Сергій Непріль -- настоятель парафії Української Православної Церкви св. Тройці в Ірвінгтоні та о. Євген Богуславський з Церкви св. Вознесіння в Майпелвуд, Н.Дж. Під час панахиди співав спільний хор обох згаданих церков під орудою інж. Дмитра Олійника.

Після панахиди промовляв від імени хору Д. Бортнянського при церкві св. Тройці, диригент Д. Олійник, вказуючи на заслуги Покійного, як зразок християнського виховання.

Інж. Костянтин Приходько -- голова парафіяльного уряду, прощав св.п. Сергія від громади, як вірного працівника в управі уряду й як зразкового християнина в церковному та світському житті.

Похоронні відправи відбулися в суботу 3-го липня 1993 року з похоронного заведення до Української Церкви св. Тройці в Ірвінгтоні, Н.Дж. Заупокійну Службу Божу відслужили о. митрат Сергій Непріль в сослуженні о. Євгена Богуславського з Мейпелвуду, а на закінчення о. митрат Сергій виголосив з амбону зворушливу промову про Покійного Сергія.

Тлінні останки Покійного перевезено на Український Православний Цвинтар в Бавнд Бруку, Н.Дж., де віддано й останню пошану Покійному в присутності отців, хору та понад 100 осіб -- родини, приятелів та знайомих. Покійного син Петро Гаврюшенко посипав домовину землею, привезеною з рідної Харківщини, а отці запечатали гріб.

Під час тризни, яка відбулася в Бавнд Бруку, промовляли отці, прощаючи в далеку дорогу покійного, а на закінчення від родини Покійного подякував всім учасникам похорону інж. Д. Олійник.

Сергій Яківч Гаврюшенко народився 29-го серпня 1923 року коло Харкова в Білім Колодязі. Згодом родина переїхала ближче Харкова до місцевості Деркачі. Ще й не закінчивши школи Сергій був засуджений большевицькою владою за спізнєння 20 хвилин на роботу, відсидівши 5 місяців в концтракційному таборі в Житомирі.

В наслідок воєнних подій, йому вдалося вирватися з оточення та вирушити в далеку незнану дорогу на Захід. По дорозі під час хуртовини розлучився зі своїм батьком, який вернувся через свою хворобу назад в Україну, де й зложив свої кості.

Сергій любив безмежно Україну та цікавився до смерті долею її народу, перечитуючи безліч газет та журналів з цілого світу. Умів критично ставитися до всіх питань, не

був одностороннім, був лагідної вдачі -- товариський та приємний. З великою радістю привітав проголошення самостійної Української Держави та слідкував у пресі за розвитком -- успіхами та невдачами.

Нехай буде вічна пам'ять великому патріоту та ідейному борцеві за волю України, а американська земля нехай буде для Нього легкою!

А. Домарацький

Під час тризни, замість квітів на свіжу могилу бл.п. Сергія Яковича Гаврюшенка зложили на видавничий фонд "Нових Днів" по 20.00 дол. Сотник Микола, Сотник Леонід і Гаврюшенко Марія. Разом \$60.00. Жертводавцям щиро дякуємо, а дружині Марії, дітям і внукам висловлюємо наше глибоке співчуття з приводу болючої втрати дорогого чоловіка, батька і дідуса -- шанувальника і добродія нашого журналу.

Редакція і Адміністрація

В ПАМ'ЯТЬ ОЛЬГИ ВОЛОЩУК-БАСАРАБ

Висилаю передплату на журнал "Нові Дні" в сумі 30.00 дол. та пожертву в сумі 70.00 дол. на пресовий фонд журналу у пам'ять покійної дружини бл.п. Ольги Волощук-Басараб.

Підвищення передплати журналу вважаю конечним. Журнал цікавий, добре редагований, не треба допустити до його закриття.

*Роман Басараб
Вестон*

**ПОМЕР СУДДЯ ВОЛОДИМИР
ТАРНОПОЛЬСЬКИЙ**

15-го вересня несподівано помер у Торонті видатний український канадський юрист-науковець, суддя апеляційного суду, всесвітньо відомий чемпіон в боротьбі за права людини й проти національної та расової дискримінації -- бл.п. Володимир Тарнопольський. Помер у віці 61 рік. Статтю про покійного читайте в наступному числі "Нових Днів".

**В ПАМ'ЯТЬ
О. ПРОТ. ДЕМ'ЯНА СВИРИДЕНКА**

В третю річницю упокоєння отця протоєрея Дем'яна Свириденка, у Його пам'ять, як нев'яучий вінок на його могилу складаємо на пресовий фонд "Нових Днів" 50.00 дол.

Нехай Господь Бог оселить душу слуги свого в царстві небеснім.

Вічна пам'ять Покійному отцеві Дем'янові!

*Дружина Параскева
діти та внуки*

**GEO. H. CREBER (від 1897 року)
208 Kingston Rd. at Woodbine
УКРАЇНСЬКА ФІРМА ПАМ'ЯТНИКІВ
У ТОРОНТІ**

-- першорядні майстри, скульптори і креслярі;
-- імпортований і місцевий граніт, бронза;
-- фотографії на порцеляні, нагробні написи;
-- хоч замовлення виконують висококваліфіковані майстри -- наші ціни найпоміркованіші!

Тел. вдень -- 691-5712 і увечорі -- 762-3502

РОМАН ДЕМКІВ

POSTAGE PAID AT TORONTO

Publications Mail Registration
Number 1668

if not delivered please return to:

NOWI DNI
P.O. Box 400, STA ~D~
TORONTO, ONT.
CANADA M6P 3J9

ПОЖЕРТВИ НА ПРЕСОВИЙ ФОНД "НОВИХ ДНІВ"

Шафранюк Ярослава, Торонто, Онтаріо	\$200.00
Шевченко Василь, Форт Вейн, Індіана	100.00
Басараб Роман, Вестон, Онтаріо (в світлу пам'ять дружини Ольги)	70.00
Інститут Дослідів Волині, Вінніпег, Манітоба	50.00
Свириденко Параскева, Каледон, Онтаріо (в пам'ять свого чоловіка о. прот. Дем'яна)	50.00
Українське Православне Братство ім. Митрополита Василя Липківського, Форт Вейн, Інд.	50.00
Валер Микола, Ст. Кетринс, Онтаріо	40.00
Гаврюшенко Марія, Парсіпани, Нью Джерсі (в пам'ять свого чоловіка Сергія)	20.00
Гамула Петро, Міссісага, Онтаріо	20.00
Сотник Леонід, Торонто, Онтаріо (замість квітів на могилу Сергія Яковича Гаврюшенка)	20.00
Сотник Микола, Торонто, Онтаріо (замість квітів на могилу С.Я. Гаврюшенка)	20.00
Процик Олександр, Гот Спрінгс, Арканзас	20.00
Тищенко Микола, Лондон, Онтаріо	20.00
Шевченко Ігор і Марія, Сіетл, Вашингтон	20.00
Запішний Дмитро, Порт Робінсон, Онтаріо	15.00
Гнатів Микола, Вінніпег, Манітоба	10.00
Д-р Заславець Юрій, Бруклін, Нью-Йорк	10.00
Зима Марія, Лондон, Онтаріо	10.00
Кулаківський Ілько, Олдгем, Ланкастер, Англія	10.00
Лотоцький Михайло, Гантінгтон Біч, Каліфорнія ...	10.00
Наклович Богдан, МакКелер, Онтаріо	10.00

Жертводавцям щире спасибі.

Редакція і Адміністрація

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

WEST ARKA

BOOK & GIFT STORE

ОЛЬГА І АНДРІЙ ЧОРНІЙ

і син АНДРІЙ -- власники

- Книжки, журнали, газети, пластинки, машинки до писання.
- Різьба, бандури, вишивки, полотна і нитки до вишивання.
- Обруси і полотна з українськими vzorami в гуртовій і роздрібній продажі.
- Біжутерія, кераміка і кришталі.
- Висилки пачок до всіх країн.

"ВЕСТ АРКА"

2282 Bloor St. W., Toronto, Ontario M6S 1N9

Tel. (416) 762-8751

Для всіх українців і їхніх родин
у скорботний час місце Вічного покою.

ST. VOLODYMYR
UKRAINIAN CEMETERY

УКРАЇНСЬКИЙ ЦВИНТАР
СВ. ВОЛОДИМИРА

в Оквилл, Онт.

- Щороку спільна молитва й окремі поминки за душі тут спочилих.
- Дбайливий догляд Адміністрації та запевнена майбутність відносим міністерством Провінції Онтаріо через т.зв. "Вічний Фонд Українського Цвинтаря Св. Володимира"!
- Дві окремі Секції: УПА і Братства Дивізійників, прикрашені чудовими пам'ятниками.
- Порада і поміч в перенесеннях останків (праху) з інших цвинтарів-поховань!
- Ціни за місця-ділянки найнижчі в околиці! Добрий доїзд! Близький Дім Культури!
- За додатковими інформаціями просимо звертатися на число телефону:

Години -- 9:30 до 4:30 БЮРО -- 827-1647

АНДРІЙ ЛАТИШКО -- адміністратор

ЗДОРОВИЙ І СМАЧНИЙ ХЛІБ

та інші печива випікає

Українська пекарня

THE future BAKERY
& CAFE

власниками якої є Родина Вжесневських

-- можна набути також різні українські страви
у наших каварнях

739 Queen St. W., Toronto, Ont., Tel.	368-4235
St. Lawrence Mkt.	366-7259
483 Bloor St. W.	922-5875
2199 Bloor St. W.	769-5020
M-C Dairy, 212 Mavety	766-6711